

Що єднає?

Що роз'єднує?

УКРАЇНСЬКИЙ
КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІНСТИТУТ РЕЛІГІЇ ТА СУСПІЛЬСТВА

Що єднає?
Що роз'єднує?

Основи екуменічних знань

ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЛЬВІВ 2007

Що єднає? Що роз'єднує? Основи єкуменічних знань. / вид. Конфесієзнавчий інститут Євангелічної федерації. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету 2007. 92 с. ISBN 966-8197-45-3.

Посібник «Що єднає? Що роз'єднує?» було створено працівниками Конфесієзнавчого інституту Євангелічної федерації (м. Бенсгайм, Німеччина) під час підготовки до важливої єкуменічної події європейського масштабу — Єкуменічного дня Церкви, що відбувся в Берліні 2003 року.

Автори посібника прагнули дати основи єкуменічних знань для членів євангелічних громад Німеччини, де загалом успішно розвивається єкуменічний діалог. Вони здійснили спробу неупереджено описати й порівняти богословські традиції Церков, що належать до трьох гілок християнства — католицької, православної та протестантської, — щодо таких засадничих питань, як Боже Об'явлення, виправдання людини, таїнства Церкви, форми богослуження, єкуменічний рух тощо. Тут подано головні формулювання богословських документів та нинішні досягнення єкуменічного діалогу. Ідея посібника полягає в тому, що Церкви, покликані Христом до єдності, мають, попри всі відмінності, спільно свідчити про християнську віру в секулярному суспільстві.

Українське видання призначене для всіх, хто цікавиться проблемами відновлення стосунків любови між різними християнськими конфесіями. Нашому читачеві також буде корисно ознайомитися з поглядом протестантів на відмінності між Церквами і з їхніми пошуками злагоди.

Переклав Андрій Михалейко
(з участю Райнгарда Теле)

Наукове редагування Вікторія Любащенко,
о. Юрій Аввакумов, Михайло Петрович
Загальне редагування Люба Маринович

Перекладено за виданням:

Konfessionskundliches Institut (Hg.). *Was eint? Was trennt?* Ökumenisches Basiswissen, 2., überarbeitete Auflage [=Bensheimer Hefte, hg. vom Evangelischen Bund, 101]. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2002.

В оформленні обкладинки використано фрагмент фрески Мікеланджело «Створення Адама» (1508–1512). Ватикан. Сикстинська каплиця.

Copyright © 2002 by Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen

Copyright © 2007 by Видавництво
Українського Католицького Університету

Усі права застережено

ISBN 966-8197-45-3

*З любов'ю й пошаною
присвячуємо українське видання
Його Блаженству Любомирові Гузару,
Отцеві та Главі
Української Греко-Католицької Церкви,
за його невтомну працю
для примирення між Церквами.*

Проф. д-р Райнгард Теле D. D., Th. D., J.C.D.
Диякон Андрій Михалейко

ЗМІСТ

Передмова до українського видання	9
Передмова до німецького видання	11
Вступ	13
У ЩО МИ ВІРУЄМО	15
1. Боже Об'явлення	15
2. Бог приймає й оновлює нас (виправдання і освячення)	18
3. Бог освячує нас (обожествлення)	22
4. Бог збирає нас у спільноту	23
ЯК МИ ВІРУЄМО	28
1. Вірити разом з Церквою	28
2. Жити з участю в літургії Церкви	31
3. Слухати слова Святого Письма у свідченні Церкви	31
ТАЇНСТВА — ХРЕЩЕННЯ ТА ЄВХАРИСТІЯ	34
1. Віра потребує символів	34
2. Хрещення вводить нас у Тіло Христове	36
3. Христос дарує нам спільність у Євхаристії	41
4. Мета екуменізму — спільна участь у Трапезі Господній	47
ЦЕРКВА ТА ЇЇ СЛУЖІННЯ	50
1. Народ Божий, Тіло Христове, Храм Святого Духа	50
2. Єдина Церква Ісуса Христа і розмаїття Церков	50
3. Загальне та особливе священство	55
4. Апостольське спадкоємництво	61
5. Служіння папи Римського	61

ЖИТТЯ З БОГОМ	64
1. Бог є між нами	65
2. Розмова з Богом	67
3. Слухання Святого Письма	68
4. Наслідування Христа у спільноті	69
5. Дарування любови іншим	69
НЕСТИ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СВІТІ	71
1. Що може бути орієнтиром для етичного судження?	71
2. Церкви прагнуть сприяти формуванню сумління	74
РАЗОМ НА ЕКУМЕНІЧНОМУ ШЛЯХУ	76
1. Більше єдності у вірі та богослуженні	77
2. Євангелічно-католицьку єдність зробити видимою	79
3. Більше єдності у свідченні та служінні	81
ДОДАТКИ	85
1. Релігійні спільноти	85
2. Основні засади Євангелічної федерації	88

ПЕРЕДМОВА ДО УКРАЇНСЬКОГО ВИДАННЯ

Посібник «Що єднає? Що роз'єднує?» створено в Німеччині у процесі підготовки до відзначення Екуменічного дня Церкви. 28 травня — 1 червня 2003 року представники усіх Церков — членів Робочої спільноти християнських Церков (РСХЦ) вперше зібрались разом у Берліні. В екуменічній зустрічі взяли участь також представники епархій католицької Німецької Єпископської Конференції, Старокатолицької Церкви, Євангелічних, Реформатських і так званих «вільних» Церков, Православних, Орієнтальних Православних і Східних Католицьких Церков, монаших чинів і згромаджень, церковних благодійних організацій, різних церковних об'єднань та інституцій.

На цьому святі екуменізму були присутні й представники багатьох Церков з-за кордону. Богослуження відбувались тут за літургійними традиціями різних Церков, але учасники збирались і на спільні молитви. Проведено чимало заходів інформаційного та дискусійного характеру щодо питань віри і життя згідно з вірою. Виявилось, що потреба в інформації про церковне життя та в орієнтації на таке життя велика, особливо у Східній Німеччині, тому учасники зустрічі визнали нагальним завдання поширювати основні знання про різні Церкви.

У посібнику здійснено спробу без полеміки описати й порівняти те, як Церкви самі себе ідентифікують і презентують, а також подати головні формулювання богословських документів та нинішні досягнення екуменічного діалогу. Цей посібник віддзеркалює нинішню релігійну ситуацію в Німеччині. Спільні дії Церков у цій країні та єдність між ними, що постійно зростає, являють собою складну модель ойкумени*, яка, можливо, не

---

* Ойкумена (від грецьк. οἰκουμένη) — вся Земля, заселений світ. Екуменізм — рух християнських Церков, започаткований 1910 року на Едінбурзькій Всесвітній місіонерській конференції. — *Прим. ред.*

відразу є зрозумілою для інших держав. Ця модель ґрунтується на тому, що Церкви, покликані Христом до єдності, мають спільно працювати над подоланням богословських та історичних розбіжностей і, попри всі відмінності, спільно свідчити про християнську віру в секулярному суспільстві.

Звісно, історична та сучасна церковна ситуація в Україні є іншою. Проте й тут після розпаду комуністичної системи виник і розвивається новий плюралізм Церков. Вони мають ще попрацювати і вирішити багато контroversійних питань, які ускладнюють їхнє співжиття. Цей посібник міг би допомогти українському читачеві засвоїти чи поглибити основні богословські знання, що сприятимуть досягненню початкового орієнтиру в справі єкуменізму.

«Що єднає? Що роз'єднує?» є спільною працею колеґії Конфесієзнавчого інституту Євангелічної федерації, що у м. Бенсгайм. Його німецькі автори: д-р Беатус Бреннер, проф. д-р Міхаель Платов, проф. д-р Райнгард Теле, д-р Вальтер Фляйшман-Бістен, д-р Вальтер Шепсдау (редакція), д-р Мартін Шук.

*Проф. д-р Райнгард Теле,
Диякон Андрій Михалейко
2003 р.*

ПЕРЕДМОВА ДО НІМЕЦЬКОГО ВИДАННЯ

Вперше в історії з 28 травня до 1 червня в Берліні пройде Екуменічний день Церкви (*Ökumenischer Kirchentag*), до якого готуються найрізноманітніші групи та парохії цього міста і всієї Німеччини. Ця подія має лишитися в пам'яті віруючих як важлива віха на екуменічному шляху наших Церков.

Очікування цього дня пов'язані з великою радістю, яка супроводжується бажанням більше дізнатися про інші Церкви. А той, хто хоче зустрітися з іншими, має бути готовим розповісти і про себе. Найчастіше нас цікавлять такі питання:

- ◆ Що розрізняє нас у служінні Євхаристії? І яким чином хрещення об'єднує всіх християн?

- ◆ Чи справді ми єдині в розумінні прощення та виправдання? І чи триває досі «торгівля індульгенціями» в Римо-Католицькій Церкві?

- ◆ Чи існує спільне сповідання віри? І хто такі святі в Католицькій Церкві?

- ◆ Чи потрібен папа Римський? І чи має він стати колись виразником поглядів усіх християн?

- ◆ Чи єдині Церкви хоча б в етичних питаннях? І чому тоді виникають конфлікти в цій царині?

Таких питань багато. Цей посібник постарається спробувати допомогти відповісти на них. Він узагальнює те, у що ми віримо як християни-євангелики, те, як проявляється наша віра і як вона впливає на нашу діяльність у світі. Тут представлено найважливіші віросповідні переконання і традиції різних конфесій. Ідеться не лише про Євангелічну та Католицьку Церкви, а й про Православну Церкву та «вільні» Церкви. Тут не тільки виявлено розбіжності, а й показано те, що об'єднує Церкви між собою: сповідання Триєдиного Бога. При цьому посібник прагне відповісти на питання, що їх ми, християни, ставимо собі при зустрічі з різними конфесіями, а особливо при підготовці до Екуменічного дня Церкви.

Цей посібник знайомить читачів із розвитком та самоусвідомленням нашої Євангелічної Церкви, а також інших Церков. Попри його невеликий об'єм, ним можна користуватися як джерелом інформації про основні питання, пов'язані зі сповіданням віри, розумінням Церкви, особистої практики віри та церковної діяльності. Але насамперед він призначений для спільної підготовки груп і парохій до майбутніх екуменічних зустрічей.

Всі Церкви, що є членами Робочої спільноти християнських Церков (*Arbeitsgemeinschaft Christlicher Kirchen*), запрошені на Екуменічний день Церкви в Берліні. Ми хочемо разом співати й молитися, слухати одне одного і спільно шукати істину. Тут будуть як особисті суперечки, так і публічні дискусії. Будуть висвітлені питання суспільного розвитку. Але передусім це буде свято віри як життєвої сили. Окрім екуменічних богослужень, які відбудуться напочатку, на свято Вознесення Господнього, а також у кінці всіх заходів, будуть здійснюватися конфесійні богослуження. Тож поряд зі спільним буде видно й різницю у формах благочестя та літургії, в богослужбовому житті та в житті з вірою у повсякденні.

Ми сповідуватимемо віру в Христа як спільну основу і водночас усвідомимо розмаїття форм нашої віри як наше багатство. Що краще ми знатимемо власну Церкву та її віросповідну традицію, то краще ми зможемо сприйняти й оцінити те, що в інших віруючих відрізняється від нашого. Виходячи з просвітленого й усвідомленого переконання у вірі, ми зможемо подолати взаємне незнання і відчуження. Стане можливим спільне свідчення, а саме воно й потрібне в наш час.

Хотілося б, щоб цей посібник широко розповсюдився, щоб він став корисним багатьом і допоміг нам наблизитись до мети — до життя в єдності, яка дарована нам вірою у Христа.

*Проф. д-р Вольфганг Губер,
Єпископ Євангелічної Церкви
землі Берлін-Бранденбург*

Берлін, вересень 2002 року

ВСТУП

Екуменічний день Церкви є досягненням руху, що тривав майже століття і в підсумку наблизив одна до одної роз'єднані християнські Церкви в усьому світі, й зокрема в нашій державі*. Церкви і релігійні спільноти пізнали одна одну як «Церкви-сестри»** і як «спільноти-сусіди», які багато чого роблять спільно. Проте все ж ми мало знаємо одні про одних (а саме: як інші розуміють християнську віру, як здійснюють її в богослуженнях і як нею живуть) — особливо тоді, коли ще не дійшло до безпосередніх контактів із християнами інших конфесій. Знання про інших ускладнюється також великою кількістю Церков.

Сьогодні до *Всесвітньої Ради Церков* (ВРЦ) належать 342 Церкви і церковні організації з усього світу***. *Римо-Католицька Церква* не є членом ВРЦ, але бере участь у роботі деяких її органів — наприклад, вона є повноправним членом Комісії ВРЦ у справах віри та церковного устрою (див. розділ **Разом на екуменічному шляху**). Є також Церкви і християнські рухи, які не входять до ВРЦ****. Загалом у світі налічується близько двох мільярдів християн, що становить третину населення Землі.

---

* Йдеться про Німеччину. — *Прим. ред.*

** Загалом це поняття стосується Церков, що входять до Вселенського Православ'я. — *Прим. ред.*

*** Тобто ВРЦ охоплює майже пів мільярда християн. — *Прим. ред.*

**** Додаткові відомості про Всесвітню Раду Церков: це одна з найбільш представницьких і впливових міжхристиянських організацій; керівний центр сучасного екуменічного руху, учасниками якого є деякі протестантські, православні й нехалкідонські (монофізитські) Церкви. Провідну роль у ВРЦ відіграють протестанти, оскільки її було створено 1948 року в Амстердамі (Голландія) на базі трьох протестантських рухів: «Віра і порядок», «Життя і діяльність», «Міжнародна місіонерська рада», в яких брали участь і католики. Штаб-квартира ВРЦ розташована в Женеві (Швейцарія). Її керівний орган — Генеральна асамблея, що складається з представників Церков-членів. Церкви, що входять до ВРЦ, зберігають свої структурні та культові відмінності, а її документи мають рекомендаційний характер. Організатори ВРЦ ставили собі за мету створити міжхристиянську організацію шляхом

Одна третина мешканців *Німеччини* є католиками; ще одна третина належить до Євангелічних Церков різних земель (кожна з цих гілок охоплює близько 27 млн. осіб). Євангелічна Церква в Німеччині (ЄЦН) налічує 24 земельні Церкви. Римо-католицька Німецька Єпископська Конференція (НЄК) має 27 єпархій і архієпархій. 14 Православних Церков об'єднують 1,5 млн. вірних, і це є третя за величиною християнська конфесія Німеччини. Євангелічні «вільні Церкви»* мають до 300 000 членів. Єпархія старокатоликів налічує 25 000 вірних. Крім того, існують ще й емігрантські спільноти різних конфесій, які з'явилися в Німеччині останніми роками (див. Додаток 1).

Функції Всесвітньої Ради Церков певною мірою виконує в Німеччині *Робоча спільнота християнських Церков*, до якої входить і Римо-Католицька Церква. Передумовою приналежності християнських Церков Німеччини до РСХЦ є визнання ними такої засади:

Основна засада ВРЦ

Всесвітня Рада Церков є спільнотою Церков, які сповідують Господа Ісуса Христа, згідно зі Святим Письмом, як Бога і Спасителя і тому прагнуть здійснити своє спільне покликання на славу єдиного Бога Отця, Сина і Святого Духа.

Формулювання 1961 року

урівноваження догматичних та канонічних розбіжностей між Церквами; вони також прагнули активізувати їхню співпрацю. Крім релігійних питань (зокрема, щодо потреби оновлення християнства в ХХ ст.), на асамблеях з богословських позицій обговорюються політичні, соціально-економічні, науково-технічні, екологічні проблеми (за матеріалами «Релігієзнавчого словника» Відділення релігієзнавства Ін-ту філософії НАН України. Київ: «Четверта хвиля» 1966, с. 69–70. — *Прим. ред.*).

* Історично вільні Церкви постали у XVIII–XIX століттях, проте мають свої коріння у Реформації XVI століття. Від традиційних Церков Реформації вони відрізняються тим, що особливо наголошують на важливості особистого і свідомого наслідування Христа. Особиста і свідома віра в Ісуса Христа є передумовою членства у спільноті, тому тут відкидають хрещення дітей. Іншою важливою характеристикою є цілковита незалежність від держави. Вільні Церкви відкидають також будь-яку форму єрархічного священства. — *Прим. перекл.*

У ЩО МИ ВІРУЄМО

1. Боже Об'явлення

Сповідування новозавітною спільнотою *Ісуса з Назарету як «Христа», «Господа» і «Бога»* (Мт. 16:16; 1 Кор. 12:3; Йо. 20:28) розвинулося в перші століття християнства створенням тричленного сповідання (символу) віри, щоб у такий спосіб відмежуватися від спроб неправильного тлумачення. У християнських Церквах особливого значення набули такі два Символи віри:

Апостольський символ віри, який сягає своїм корінням римського віровизнання другого століття, використовується у західних Церквах під час хрещення. До того ж він є найбільш уживаним у більшості євангелічних Церков.

Апостольський символ віри

Вірую в Бога,
Отця,
Вседержителя,
Творця неба і землі,

і в Його єдиного Сина
Ісуса Христа, нашого Господа,
зачатого від Святого Духа,
народженого від Діви Марії,
що страждав у часи Понтія Пилата,
розп'ятого, померлого і похованого.
Він зійшов у царство смерті,
воскрес на третій день із мертвих,
вознісся на небо
і сидить праворуч Бога,
Отця, Вседержителя,
звідки прийде
судити живих і мертвих.

Вірую в Святого Духа,
у святу католицьку / християнську Церкву,
в спільноту святих,
у прощення гріхів,
воскресення мертвих
і життя вічне.

Екуменічне формулювання 1971 року

У **Нікейському символі віри**, прийнятому на Нікейському Соборі в 325 році й розширеному на Соборі в Константинополі 381 року до його теперішньої форми (тому він називається ще й **Нікео-Константинопольським символом віри**), особливо наголошено на єдиносущності Ісуса Христа з Богом Отцем.

У Західній Європі в часи Середньовіччя було додано, що **Святий Дух** також від «Сина ісходить». Православна Церква вбачала у цьому не лише нелегітимний крок, а й фальсифікацію вчення про Пресвятую Тройцю: оскільки Бог Отець є джерелом і принципом Божества, то Святий Дух у своєму одвічному бутті — як і Син — може лише від Отця ісходити. У Нікео-Константинопольському символі віри 381 року немає також слів «Бог від Бога», але це не викликає істотних дискусій.

Під час екуменічних богослужень з участю представників православних Церков рекомендується використовувати первісний текст [тобто текст Нікейського символу віри без пізніших додатків].

Якщо не брати до уваги додатків до Нікейського символу віри, він залишається єдиним сповіданням віри, яке, попри всі поділи у християнській Церкві, об'єднує східне і західне, римокатолицьке і реформоване християнство. Цей Символ віри є складовою частиною літургії [меси] й використовується також у святкові дні в більшості євангелічних Церков.

Нікейський символ віри

Вірую в єдиного Бога Отця Вседержителя, Творця неба і землі, і всього видимого і невидимого.

І в єдиного Господа Ісуса Христа, Сина Божого, єдинородного, від Отця родженого перед усіма віками, [Бога від Бога] — світло від світла, Бога істинного від Бога істинного,

родженого, несотвореного, єдиносущного з Отцем, що через Нього все сталося.

Він задля нас, людей, і нашого ради спасення зійшов із небес, і воплотився з Духа Святого і Марії Діви, і стався чоловіком.

І був розп'ятий за нас за Понтія Пилата, і страждав, і був похований, і воскрес у третій день, згідно з писанням. І вознісся на небо, і сидить праворуч Отця. І вдруге прийде зо славою судити живих і мертвих, а Його царству не буде кінця.

І в Духа Святого, Господа животворящого, що від Отця [і Сина] ісходить, що з Отцем і Сином рівнопокляемий і рівнославимий, що говорив через пророків.

В єдину, святу, католицьку (соборну) й апостольську Церкву.

Ісповідую одне хрещення на відпущення гріхів.

Очікую воскресення мертвих і життя будучого віку. Амінь.

Екуменічне формулювання 1971 року

Для деяких Церков сповідання віри, що були сформульовані протягом церковної історії, не мають істотного значення. Вони наголошують на потребі **нового, актуального сповідання віри** в сучасному світі. І все ж усіх християн об'єднує віра в те, що Бог об'являє себе як *Отець* в Ісусі Христі, який тому називається *Сином*; а через *Святого Духа* Бог дарує єдність зі собою і кличе людей бути Церквою.

Кожна епоха повинна заново відкривати для себе, що їй даровано в Ісусі Христі, і вчитися це розуміти. При цьому релігійний, культурний і суспільний аспекти епохи, в якій живуть християни, відбиваються на їхньому розумінні спасіння.

Так, уже в ранній Церкві можна бачити різне акцентування — для західного християнства, яке перебувало під впливом латинської культури, Христос передусім відновлює той зв'язок із Богом, що його було знищено гріхом; а східне богослов'я, перебуваючи під впливом грецького світу, наголошує на спасінні від підзаконня смерті. У Західній Церкві через вплив св. Августина існувало вчення про **виправдання грішника**, яке проповідував апостол Павло, а в часи Реформації Мартіна Лютера воно набуло головного значення. Східна Церква, своєю чергою, під богословським впливом Євангелія та послань апостола Йоана і Послання апостола Павла до євреїв трактує спасіння як **обожествлення людини (теозис)**.

2. Бог приймає й оновлює нас (виправдання і освячення)

Євангелічні християни розуміють *Добру Новину про виправдання* як послання про Боже діяння у Христі для спасіння людини.

Виправдовувальне діяння Триєдиного Бога

Виправдовувальне діяння Триєдиного Бога є змістом Євангелія. Воно проповідується у Святому Письмі, яке свідчить про Ісуса Христа

- ◆ як вочлоченого, в якому Бог з'єднався з людиною;
- ◆ як розп'ятого і воскреслого, який взяв на себе засуд Божий, показавши цим Божу любов до грішника;
- ◆ як того, хто прийде як Суддя і Спаситель і приведе світ до спасіння (ЛК, 9).

*Студії Леєнберзької церковної унії
«Церква Ісуса Христа», 1994, част. I, п. 1.1;
цит. за: Леєнберзький конкордат
протестантських Церков Європи (ЛК), 1973, п. 9.*

Протестантське вчення про виправдання

Це вчення розуміє послання Христа (ЛК, 9) як слово, яким Бог кличе «всіх людей у Святому Духові до навернення і віри» (ЛК, 10), усім віруючим обіцяє праведність у Христі й тим самим робить їх вільними «для відповідального служіння у світі» (ЛК, 11). Тут сформульовано не лише основу віри окремих людей, а й те, *чим живе Церква* — Євангелієм як «Силою Божою» (Рим. 1:16). Водночас визначено й те, як і для чого існують християни та Церкви у світі.

«Церква Ісуса Христа», Вступ, п. 1.4

У своїй «Спільній декларації щодо вчення про виправдання» (1999) (далі — «Спільна декларація») *Римо-Католицька Церква та Церкви Всесвітньої лютеранської федерації* (див. **Разом на екуменічному шляху**) після суперечок, які тривали протягом століть, сформулювали «Спільне розуміння виправдання».

Спільне розуміння виправдання

...Ми спільно сповідуємо: лише завдяки благодаті, лише через віру в діло відкуплення Христа, а не через якісь наші заслуги ми прийняли Богом і отримуємо Святого Духа, який оновлює наші серця, зміцнюючи й закликаючи нас на добре діло (п. 15).

...Ми також поділяємо переконання, що вістка про виправдання в особливий спосіб спрямовує нас до серцевини новозавітного свідчення про відкупну дію Бога у Христі: вона свідчить нам, що оскільки ми є грішники, то наше нове життя можливе винятково завдяки вибачливій та оновлювальній благодаті, що її Бог уділяє нам як дар і яку ми приймаємо у вірі й не можемо заслужити її жодним іншим чином (п. 17).

Судячи з висновків «Спільної декларації», різне розуміння **виправдання** залишається, але якщо виходити з того, що є спільним для обидвох сторін у розумінні цього вчення, все ж можна сприйняти ці розбіжності як відмінності у мові, богословському оформленні та деталях розуміння, які не руйнують досягнутий консенсус щодо базових істин:

...Люди не можуть заслужити прощення та виправдання перед Богом своїми власними заслугами, ділами та обітницями [...], а коли віримо, що Христос страждав за нас і що заради Нього наші гріхи прощено й нам дано праведність і вічне життя. Тому що Бог вважатиме та зараховуватиме цю віру за праведність...

Аугсбурзьке віросповідання*, 1530, ст. 4

У цьому «Аугсбурзькому віросповіданні» *протестантські* Церкви наголошують на аспекті «прощення гріхів»: виправдання — це дарування непритаманної нам праведности Христа, що звільнює нас від самозаглибленості і робить здатними до справді доброго (тобто до самозабуття) діла. Цим не відкидається

---

* Цю цитату звірено за україномовним виданням: *Аугсбурзьке віросповідання*. Горлиця 1995, с. 8. Інші цитати з АВ у нашому збірнику — також. Український переклад у вищезгаданому виданні здійснено з автентичного тексту зусиллями «Лютеранської спадщини» (*Lutheran Heritage Foundation*). — Прим. ред.

«життеоновлювальна дія Божої благодаті в людині», а лише заперечується те, що вона є основою виправдання (Спільна декларація, п. 23).

Виправдання є не лише прощенням гріхів, а й освяченням та оновленням внутрішньої сутності людини через усвідомлене прийняття благодаті [...].

Триденський Собор, 1547, DS* 1528

Якщо поруч з вірою немає також надії та любові, то віра не може ані досконало поєднати нас із Христом, ані зробити нас живим членом Його Тіла. Тому справедливо сказано, що віра без діл є мертвою і порожньою (пор. Як. 2:17–20) і що „у Христі Ісусі нічого не значать ні обрізання, ні необрізання, але віра, що діє через любов» (Гал. 5:6; пор. 6:15).

DS 1531

Для *Католицької Церкви* важливим є аспект «ставання праведним» (*Gerechtmachung*). Цим вона стверджує діяння благодаті у діючій любові. При цьому католики не заперечують те, що Боже дарування благодаті не залежить від людської співпраці (Спільна декларація, п. 24).

Звідки ж тоді розбіжності у потрактуванні доктрини виправдання? Їх можна було б вивести з різниці між **мовою досвіду** та **об'єктивним способом мовлення**. Реформація мислить із перспективи «екзистенційної ситуації грішника», який досвідчує Божу ласку як таку, що її він не заробляє, а приймає через преображувальне дарування прощення, тоді як католицька сторона дивиться на творіння «оком Божим» [немовби з перспективи Бога. — *Прим. ред.*], стверджуючи, що Бог веде своє творіння до мети шляхом поступового преображення через дію благодаті. Беручи до уваги ці два аспекти, можна сказати, що в євангелічних Церквах благодать має словесний характер, а в Католицькій Церкві у центрі всього стоять таїнства.

---

* DS — Denzinger / Schönmetzer. *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*. — Freiburg i. Br. ³⁶1976. Збірка церковних документів про віровчення й мораль. Номер у цитуванні відповідає номеру документа. — *Прим. ред.*

Колишне звичне протиставлення *Церкви Слова* (євангелічної) і *Церкви Таїнств* (католицької) є несправедливим через свою винятковість. «Слово» стосується творчого акту Бога, що звільнює від гріхів і уділяється людині не лише у промовленому слові, а й у таїнстві. Але й «Таїнство» не обходиться без Слова Божого і проповіді, які провадять до нього і його пояснюють (див. **Таїнства — хрещення та Євхаристія**). Однак вищезгадане протиставлення нагадує нам про те, що практика євангелічного богослуження і благочестя (див. **Життя з Богом**) традиційно була орієнтована на промовлене чи записане слово, хоч, разом з тим, сьогодні це ставлення щодо звершення обрядів змінилось. Своєю чергою, справжнє богослов'я Слова в Католицькій Церкві розвинулось лише в новітній час.

Різна вага, що її надають обидві сторони «Слову» і «Таїнству», вказує на різне акцентування у тлумаченні **воплочення**, про яке йдеться в Нікейському символі віри. Воскресіння Богом розп'ятого Христа перебуває в центрі *протестантського* мислення; при цьому воплочення залишається передумовою спасіння. *Католицька* і *Православна* Церкви вважають воплочення окремою засадничою подією в плані спасіння. Для них входження Бога в історію є настільки радикальним, що Церква може репрезентувати Його завжди присутню у світі благодать видимим чином (див. **Церква та її служіння**). Згідно з євангелічним розумінням, Бог вільно користується свідченням Церкви і спонукає до віри через Слово і Таїнство, «коли і де Він побажає».

Вже в XVI ст. проявились деякі риси євангелічного християнства, які відрізняли його від *лютеранського* типу. Для Жана Кальвіна — людини, яка належала до другого покоління реформаторів, найбільше важило не звільнювальне «запевнення» любови Божої до людини. Головною була та «вимога» до віруючих, які прийняли дарування любови, що містилась у цьому «запевненні». У центрі його вчення постало **освячення** людини як мета виправдання. Тому в кальвіністських *реформатських* Церквах немає радикальної відмінності між законом і Євангелієм. У кальвінізмі набагато вагомішу роль відіграють питання ведення справді християнського життя і «політичного богослуження» [служіння Богові задля покращення діяльності соціальних структур. — Прим. ред.].

Прагнення до освячення як дару і завдання — визначально і як настійна вимога — ще інтенсивніше проявляється у *вільних Церквах*, генетично пов'язаних із реформатськими Церквами. Вони особливо цінують особисте рішення кожного члена своєї спільноти з питань віри і свідомо прагнуть жити як громадяни спільноти святих. З такого наставлення виникло сильне прагнення бути соціально заангажованими в суспільстві — як, наприклад, у методизмі чи в Армії спасіння.

3. Бог освячує нас (обожествлення)

У *Православних Східних Церквах* питання віри і доктрини не були потрактовані як теоретичні. Молитовна літургія тут є вмістилищем догматів віри і джерелом богослов'я. Передусім у святкуванні Євхаристії (див. **Життя з Богом**) проявляється краса спасіння людини і космосу; силою Святого Духа людина відкривається для досвідчення Христа серцем.

Православна Церква не вела таких дискусій, як на Заході, про Божу благодать і людські діла. Згідно з її вченням, людина створена, щоб бути учасником Божої величі, краси і добра; і ця співучасть має сповнювати її буття досконалістю (**теозис / обожествлення**). Хоч людина, будучи грішною, віддалена від Бога, все ж у людській природі відновлюється образ Христа і Триєдиного Бога. Це досягається завдяки участі віруючого в житті Церкви через літургію та завдяки добровільній згоді людини доручити себе Божому прововоді (як це було в особливий спосіб виражено у згоді Марії з Доброю Новиною, яку сповістив їй ангел).

В утробі Діви, Владико, Ти, Слово Отця, зцілив нашу хвору природу, з'єднавши її з Твоїм Божеством, єдиним діючим середником спасіння.

З канону Пресвятій Богородиці

Бог хоче, щоб людина увійшла у спілкування з Ним і тим самим, преображаючись, відкрилась для Божої любови. Це преображення означає водночас звільнення людини від

пристрастей, які її поневолюють, і набуття сили для подолання законів людської природи, які не відпускають її з-під влади смерти. У православному розумінні життя віруючих — це аскетичне прагнення досконалості. Церква вчить людину бачити світ у його спрямованості до Бога і використовувати це бачення для спасіння душі (див. **Нести відповідальність у світі**). Внесок Церкви і християн в оновлення суспільства полягає не в теоретичній етиці, а у преображенні людської особистості.

4. Бог збирає нас у спільноту

«Виправдання», «освячення», «обожествлення» — це різні описи спасіння у Христі, які не повинні призводити до поділу між Церквами. Трудність полягає у тій частині третього артикулу Символу віри, в якому йдеться про **Церкву**. Церкви різняться між собою тим, як вони самі себе презентують: якого значення надає Церква усвідомленню віри, яким чином передається віра, як історично розкривається Церква та проявляється її єдність (див. **Як ми віруємо; Церква та її служіння**).

Але при цьому всі християни одностайно визнають, що Церква своє існування завдячує не сама собі, а є частиною творчого і спасенного плану Триєдиного Бога. Тому сповідувана у Символі віри «спільнота святих» не припиняється після смерті людини.

Очікуємо воскресення мертвих і життя будучого віку.

Цим визнанням Церкви заперечують думку, що зі **смертю** все закінчується. Вони також не поділяють віру в реінкарнацію, тобто в певне очищення людського життя внаслідок низки повторних воплочень людської душі й насамкінець у безіменне розчинення в порожньому безмежжі.

Євангелічні Церкви більш стримані щодо вживання поняття «**душа**». Вони трактують його як ключ для пояснення того, що людина у своєму бутті залежить від Божої вічності. Проте життя, яке людина отримує після смерті, залишається цілковито Божою справою. Цю позицію поділяють також *Римо-Католицька* і *Православна* Церкви, хоч водночас вони вважають

поняття «душа» невід'ємним елементом наголошування на постійному зв'язкові людського буття з вічністю.

З ким Бог говорить, будучи чи то у гніві, чи то в ласці, той є безсмертним. Особа Бога, що промовляє, і Його Слово показують, що ми є такі творіння, з якими Бог хоче говорити вічно й безсмертно.

*Мартін Лютер. Лекція про Книгу Буття,
1535–1545, WA* 43,481.*

Церква наголошує на збереженні й подальшому існуванні духовного елементу після смерті, оскільки він наділений свідомістю і волею, так що у цьому міжчасі зберігається саме «людське Я», хоч і без з'єднання з тілом. Щоб цей елемент охарактеризувати, Церква вживає поняття «душа», яке прижилось через наявність його у Святому Письмі та Переданні.

*Послання ватиканської Конгрегації
з питань віровчення 17.05.1979*

Римо-католицькою особливістю є вчення про очищення померлих, які перед лицем Бога і Його любов'ю відчувають відсутність любови у себе самих як жагучий біль, через який вони очищаються для досконалості (**чистилище / purgatorium**). При цьому, згідно з католицьким вченням, їм може допомогти прохальна **молитва** живих. Вчення про **відпуст [відпущення гріхів, індульгенцію]**. — *Прим. ред.*] є чужим для євангелічних Церков і несумісне з їхнім вченням про виправдання тому, що допускає можливість надлишкових заслуг («досягнутих», зокрема, й через духовні вправи), зі скарбниці яких авторитетом Церкви може бути надано живим і мертвим відпущення гріхів.

Православні Церкви рекомендують регулярно молитися за померлих, щоб Бог пом'янув їх, але вони не знають поняття про шлях очищення. На переконання *євангелічних* Церков, обов'язком «спільноти святих» є молитися за померлих, довіряючи їх Божому милосердю, щоб Він «прийняв їх у спілкування з Ним» або «зробив їх досконалими», як це часто зазначається в богослужбових книгах, требниках. Проте ця молитва обмежується певними нагодами [пам'ятними датами] для поминання померлих.

* WA — Martin Luther. *Weimarer Ausgabe*. — *Прим. ред.*

Святі, на спільне переконання християн, є зразковими послідовниками і послідовницями Христа. Хвала цим святым — це хвала Божій благодаті, яка діяла в них.

Католицькі та православні християни стали б біднішими без спілкування зі святыми, яке досвідчується і стає видимим у богослуженні. У взаємному заступництві та взаємній відповідальності реалізується соціальний вимір Божого Об'явлення і позбавлення смерті її влади. При цьому Католицька і Православна Церкви розрізняють **почитання** святих і Богородиці й **молитви** до них та **поклоніння**, яке належить лише Богові та Ісусові Христу. Хоч іноді в молитовній практиці важко провести цю межу.

Другий Ватиканський Собор про святих

...В житті тих, хто, поділяючи з нами нашу людську природу, все ж досконаліше преображається в образ Христа, Бог живіше показує людям Свою присутність та Своє обличчя. В них Він промовляє до нас і дає нам знамення Свого Царства, до якого ми, маючи навколо себе таку велику хмару свідків і таке свідчення євангельської правди, більше заохочуємося. Та не тільки заради прикладу ми почитаємо пам'ять святих, а ще більше заради того, щоб єдність цілої Церкви скріпилася в Дусі плеканням братньої любови. Бо як християнське спілкування між тими, хто мандрує одним шляхом, ближче підводить нас до Христа, так і спілкування зі святыми єднає нас із Христом, від якого, немов від джерела та начала, виходить усяка благодать і саме життя Народу Божого. Тому найвищою мірою годиться щоб ми любили цих друзів і співнаслідників Ісуса Христа — наших братів і славних добродіючців, складали за них належну подяку Богові, «смирненно їх призивали та прибігали до їхніх молитов, заступництва і помочі, щоб виблагати ласки від Бога через Його Сина Ісуса Христа, Господа нашого, єдиного нашого Спасителя та Відкупителя». Кожне бо свідчення нашої справжньої любови до святих за своєю природою прямує і доходить до Христа [...], а через Нього до Бога, що є дивний у Своїх святих та в них прославляється.

Догматична Конституція про Церкву*, 1964, п. 50

* Цитовані у цьому збірнику документи Другого Ватиканського Собору звірені за виданням: *Документи Другого Ватиканського Собору*. Конституції, декрети, декларації. Львів: Свічадо 1996, однак дещо відредаговані. — *Прим. ред.*

Згідно з розумінням деяких *євангелічних* спільнот, поминання святих відбувається виключно в молитві до Бога. Але воно також проявляється як у витворах християнського мистецтва, так і в назвах церков. Можливість такого зв'язку з померлими, що межує з діалогом, деякі християни-євангеліки можуть припустити лише за умови, що Бог є посередником між померлими і живими. На їхню думку, допоки молитва до святих у католицькому і православному вченнях не ставитиме під сумнів єдине спасення посередництво Христа, ця розбіжність не може розділяти Церкви.

Аугсбурзьке віросповідання про почитання святих

Про шанування святих серед нас навчається, що слід згадувати, щоб наша віра зміцнювалась, коли ми бачимо, яку благодать вони одержали і як вони підтримувалися вірою; а також їхні добрі діла мають бути прикладом для нас, кожного з нас у його покликанні [...]. Однак зі Святого Письма не можна довести, що нам слід закликати святих, а чи звертатися до них за допомогою. «Один бо Бог, і один посередник між Богом та людьми — чоловік Ісус Христос» (1 Тим. 2:5).

Аугсбурзьке віросповідання, ст. 21

Для євангелічних християн практика **канонізації святих** у Православній, а особливо в Римо-Католицькій Церквах не є біблійно обґрунтованою. Вони переконані, що Церква не має влади проголошувати когось блаженними або святими (тобто беатифікувати або канонізувати) шляхом певного правового процесу на основі непомильного пізнання Божого судження. Православна Церква не має такого строго правової процедури канонізації, як у католицизмі. Почитання святих, що розвинулось у ній з народної побожності, трактується як молитовне поєднання зі святими, які досягли досконалості.

У християнському сповіданні віри, а особливо в житті *Православної, Католицької та Англіканської* Церков, **Марія** посідає особливе місце. З-поміж усіх людей її виокремлює доручене їй Богом завдання — бути Матір'ю Його воплченого Сина.

Відповідно до *католицького* розуміння, Марія є образом Церкви, що співдіє з Богом і несе людям Христа, і водночас вона є образом відкупленого творіння. Римські догмати 1854 і 1950 років стверджують: Марія вирізняється серед усіх творінь

тим, що вона — з огляду на відкупительну смерть Христа — була без первородного гріха (*Erst-Erlöste* — «першовідкуплена») і що вона не лише душею, а й тілом прийнята в божественну славу (*Voll-Erlöste* — «цілковито відкуплена»).

Ave Maria

Радуйся, благодатная Маріє, Господь з тобою; благословенна ти між жінками і благословенний плід утроби твоєї, Ісус. Пресвята Маріє, Мати Божа, молися за нас, грішних, нині і в годину нашої смерті.

Почитанням і хвалою Богородиці особливо глибоко сповнені богослуження і благочестя *Православної* Церкви, хоч православні й не приймають маріологічних догматів Римо-Католицької Церкви. Марія (ім'я якої рідко промовляється) належить до творіння; свою чистоту вона завдячує як особистій відкритості до Божої благодаті, так і незрівнянному Божому дарові. В історії спасіння вона вже досягла мети, закладеної одночасно з творенням людської природи, тобто обожествлення, тоді як усі інші ще мають її досягти.

Хвала Марії у Східній Церкві

Достойно є воістину величати блаженну Тебе, Богородицю, присноблаженну, і пренепорочну, і Матір Бога нашого. Чеснішу від херувимів і незрівнянно славнішу від серафимів, що без зотління Бога Слово породила, суццю Богородицю, Тебе величаємо.

У житті деяких *євангелічних* Церков Марія відіграє важливу роль передусім у час Різдвяного посту і безпосередньо на Різдво. Окрім цього, вона, згідно з біблійним переданням, є образом віри, на якому сповнюється Божий задум. Проте вона не позбавлена грішної людської природи і саме тому, в євангелічному розумінні, може являти образ спасіння і Церкви.

Марія в піснях Євангелічної Церкви

Благословенний Ти, Ісусе Христе, воістину народжений як людина від Діви; і це є правда. Хор ангелів радіє цьому. Господи, помилуй.

Вся вселенна не охопила Того, Хто спочиває в утробі Марії. Він, Хто містить у Собі все творіння, став маленькою дитиною. Господи, помилуй.

Євангелічний пісенник, № 23

ЯК МИ ВІРУЄМО

1. Вірити разом з Церквою

Згідно з римо-католицьким вченням, як зміст віри, так і образ зв'язку віри з її предметом тісно пов'язані з інституційним посередництвом Церкви. Церковний *Учительський Уряд (Lehramt)*, будучи за відомих обставин непомильним, установлює правди віри, які подаються членам Церкви для *поділяння віри*. Цей Учительський Уряд здійснюють єпископи, які спільно й під проводом Єпископа Риму (папи) керують Церквою, як передаючи вчення, так і встановлюючи та пояснюючи обов'язкові правові норми.

Непомильність Церкви

Згідно з католицьким вченням, непомильність Учительського Уряду Церкви поширюється не лише на насліддя віри, а й на те, без чого воно не може бути правдиво збереженим і поданим. Але й саме поширення непомильності на насліддя віри є правдою, яку Церква від її початків з певністю вважала такою, що була об'явлена у Христових обітницях.

Спираючись на цю правду, Перший Ватиканський Собор так визначив матерію католицької віри: «Божественною і католицькою вірою маємо вірити в те, що міститься у записаному або переданому Божому Слові, яке подається Церквою до віри як таке, що об'явлене Богом, через урочисте проголошення або згідно зі звичайним та загальним учительським служінням». Таким чином, ці предмети католицької віри, що визначені словом «догми», є й були в ті часи необхідною і незмінною нормою як для віри, так і для богословської науки.

*Декларація Конгрегації з питань віровчення
«Misterium ecclesiae» 1973, п. 3*

Учительський Уряд Церкви

Божественною і католицькою вірою треба вірити в усе те, що міститься в Слові Божому, написаному або переданому, тобто в єдиній скарбниці віри, дорученій Церкві, що її як об'явлену Богом подає до вірування Учительський Уряд Церкви — чи то в урочистій постанові, чи у звичайному і загальному учительському служінні; це виявляється у спільному сповідванні вірних під проводом священного Учительського Уряду; отже, всі вірні зобов'язані уникати доктрин, які суперечать цьому.

*Кодекс канонічного права Католицької Церкви (CIC),
1983, кан. 750 [Кодекс канонів Східних Церков (CCEO) 598]*

Не тільки схвалення віри, а й релігійний послух розуму і волі треба виявляти науці, яку проголошують Римський Архієрей або Колегія єпископів у справах віри і звичаїв, коли здійснюють автентичне учительське служіння, навіть коли й не наміряються з певністю проголосити її як обов'язкову; тому вірні мають уникати всього, що не узгоджується з цією наукою.

*Кодекс канонічного права Католицької Церкви (CIC),
1983, кан. 752 [Кодекс канонів Східних Церков (CCEO) 599]*

Довіра до того, що в Колегії єпископів на чолі з Єпископом Риму правдиво вчувається голос *автентичного* Учительського Уряду Церкви, обґрунтована тим, що упорядкована форма передання Божого Об'явлення гарантує повноту його вмісту. Передання того, що Бог об'явив для спасіння всіх народів, відбувалося колись через усне проповідування покликаних Христом апостолів, а також через те, що ці апостоли й інші свідки віри записали під натхненням Святого Духа Добру Новину про спасіння. Для цілісного збереження і передання Євангелія в Церкві апостоли призначили єпископів як «своїх послідовників» і передали їм «свій власний Учительський Уряд». При цьому Церква не просто передає Добру Новину, а й сама належить Євангелію.

А те, що апостолами було передане, вміщує *все* те, що спричиняється до святого життя та зростання віри Народу Божого; *таким чином* Церква у своєму вченні, житті й богослужінні безперервно зберігає і передає всім поколінням все те, чим вона сама є, та все, у що вона вірує.

*Другий Ватиканський Собор.
Догматична Конституція про Боже Об'явлення, 1965, п. 8*

Можливість такої традиції, змістовна повнота якої гарантована впорядкованим способом передачі, ґрунтується на діянні Святого Духа, що надихає Святе Письмо і водночас гарантує його автентичний виклад у *Переданні* через *Учительський Уряд*, який його визначає. Тому передані положення віри можуть бути другою опорою догматики поряд зі Святим Письмом, яке, однак, є самодостатнім (тобто таким, що не потребує доповнень).

Святе Письмо і Передання

Отже, Священне Передання і Святе Письмо тісно між собою пов'язані та взаємодіють. Бо обое, випливаючи з того самого Божого джерела, якоюсь мірою зливаються в одне і прямують до однієї й тієї самої мети. Святе Письмо є Словом Божим, бо його записано під натхненням Божого Духа. А Священне Передання це Слово Боже, Христом Господом і Святим Духом доручене апостолам, передає в цілості їхнім наслідникам, щоб ті, просвітлені Духом правди, його своїм проповідуванням вірно зберігали, викладали та поширювали. Тому Церква свою певність про все об'явлене черпає не з одного тільки Святого Письма. Тож одне і друге треба приймати і пошановувати з однаковою побожною любов'ю та поклонінням.

Другий Ватиканський Собор.

Догматична Конституція про Боже Об'явлення, 1965, п. 9

Це завдання автентично передавати Боже Об'явлення доручене «одному тільки живому Учительському Урядові Церкви» (там само, п. 10).

Учительський Уряд Церкви не стоїть понад словом Божим, а йому служить

Цей бо Вчительський Уряд не є понад слово Боже, але йому служить, навчаючи тільки того, що було передано, оскільки його з Божого доручення та під проводом Святого Духа побожно слухає, свято зберігає й вірно викладає та виймає з цього єдиного депозиту віри те, що предкладає до вірування, як божественно об'явлене.

Другий Ватиканський Собор.

Догматична Конституція про Боже Об'явлення, 1965, п. 10

Питання про те, чи можливо і яким чином можливо здійснити підпорядкування Святому Письму автентичного Учительського Уряду Церкви, за відомих обставин непомільного, коли приймати рішення про узгодженість своїх рішень зі Святим Письмом має сам Учительський Уряд Церкви, — залишається одним із найбільш дискусійних в екуменічному русі (див. **Церква та її служіння**).

2. Жити з участю в літургії Церкви

У православних Церквах засвоєння правд віри здійснюється через участь у богослуженнях. Живий церковний досвід є єдиним легітимним способом пізнання догматичної правди. У святкуванні Євхаристії, при здійсненні хрещення, у символіці таїнств, в образній мові молитов знаходить своє відображення єдність спільноти любови і віри та церковної спільноти, богослов'я та літургійного досвіду.

Догмати є не теоретичними фразами, а межами досвіду Церкви, котрі відділяють правди віри, якими живе Церква, від еретичних спотворень. Православ'я не знає непомільного Уряду Церкви, який був би пов'язаний виключно з одним носієм влади. Хоч Собори і Синоди єпископів, які уособлюють собою Учительський Уряд, вважаються такими, якими керує Святий Дух, проте проголошені ними правди мусять бути прийняті усією Церквою, а також проявитися як правди. У Православ'ї неможливо, щоб Собор або верховний єпископ приймали рішення одноособово — *ex cathedra*.

3. Слухати слова Святого Письма у свідченні Церкви

У протестантському розумінні, основою віри є Слово Боже, як воно подане у Святому Письмі і проголошене у свідченні Церкви. Посередництво Церкви полягає, наприклад, у сприянні

проповідницькому служінню (*Predigtamt*) та збереженні його, і тим самим у піклуванні про те, щоб Слово Боже поширювалось і могло досягти своїх адресатів. Проповідь має виражати свідчення про Боже Об'явлення, яке записане у Святому Письмі, і тим самим створювати можливість, щоб Бог відкривався через біблійне слово. Боже Слово не можна передавати, його можна тільки свідчити. Це означає, що воно не може бути пронесено крізь часи за посередництвом церковних інстанцій незмінним, а мусить знову і знову здійснюватись і переконувати.

Віру слід розуміти як особисте прийняття грішником виправдання, яке дароване у Христі й передане у Слові і Таїнстві.

Віра, яка виправдовує

Також серед нас навчається, що люди не можуть заслужити прощення та виправдання перед Богом своїми власними заслугами, ділами та обітницями, але що ми одержуємо прощення гріхів і стаємо праведними перед Богом через ласку, заради Христа, через віру, коли віримо, що Христос страждав за нас і що заради Нього наші гріхи прощено, і нам дано праведність і вічне життя. Тому що Бог вважатиме та зарохуватиме цю віру за праведність, як каже св. Павло в Посланні до римлян, 3: 21–26 і 4:5.

Аугсбурзьке віросповідання, ст. 4

Спосіб і характер засвоєння віри є предметом вчення про проповідницьке служіння:

Щоб ми змогли цю віру одержати, Бог запровадив священицтво, тобто Він надав Євангеліє і таїнства, щоб через них як через свої засоби дарувати Святого Духа, Який створює віру, коли і де Він того забажає, в тих, що чують Євангеліє, котре навчає, що ми маємо ласкавого Бога не через наші власні заслуги, але через заслуги Христові, коли ми віруємо.

Аугсбурзьке віросповідання, ст. 5

Правильний спосіб розрізнення Божого діяння і діяльності Церкви

Достовірність віри не може бути результатом людської діяльності. Приведення людей до цієї достовірності залишається ділом одного лише Бога, для чого Він використовує діяльність Церкви як свій інструмент. Боже діяння у плані творіння, примирення і вдосконалення, на думку реформаторів, не може бути заміщене чи продовжене діяльністю Церкви. Авторитет Бога не можна приписати інституціям або традиціям Церкви. Тому визнання Божого діяння як основи й мети Церкви нагадує їй про *межі людських дій* — і в Церкві також.

Діяльність Церкви мусить бути дороговказом. Вона є *свідченням* про виправдовувальне діяння Триєдиного Бога. Церковна діяльність полягає також у відповідальності за те, щоб достовірно, належно і запрошувально свідчити про Божу ласку як спасіння для світу. Практика Церкви тоді є достовірною, коли її життя у всіх його проявах вказує на Бога.

Діяльність Церкви, яка ґрунтується на Божому діянні і ним обмежується, здійснюється з довірою до того, що Бог, будучи вірним своїм обіцянкам, використовує людське свідчення про євангельську правду, щоб збирати людей у спільноті віри. Це стається там і тоді, де і коли Бог цього забажає (*Аугсбурзьке сповідання віри*, ст. 5). Таким чином діяльність Церкви включається в діяння Триєдиного Бога.

*Студії Леєнберзької церковної унії
«Церква Ісуса Христа», 1994, част. 1, п. 2.2*

Правильному проповідуванню Євангелія служить сформульоване в учительних документах сповідання віри Євангелічної Церкви. Віронавчальні тексти фіксують засади церковного консенсусу. Вони прагнуть провадити до щораз нового слухання Святого Письма, мусять бути підтвержені у Святому Письмі і можуть бути критиковані через призму Святого Письма. Таке самообмеження виявляється в тому, що, наприклад, в Аугсбурзькому віросповіданні міститься відмова від формулювання власного вчення про сповідання віри. Важливішим за вчення про віросповідання є акт сповідання, який щоразу в конкретній ситуації засвідчує силу Євангелія.

ТАЇНСТВА — ХРЕЩЕННЯ ТА ЄВХАРИСТІЯ

1. Віра потребує символів

Майже у всіх християнських Церквах хрещення та Євхаристія вважаються засадничими символічними діями. *Католицька, Англіканська* та багато інших Церков, що виникли в результаті *Реформації* XVI ст., використовують для означення їх термін **сакрамент**, який, хоч і має біблійні корені, проте походить із пізнішої церковної історії. *Православні* Церкви візантійської та східної традицій вважають це латинське означення невідповідним. Вони застосовують термін **тайна / таїнство** [грецьк.: *μυστήριον*; лат.: *mysterium*], і це ближче до біблійної мови. Первісно *mysterion* означає відкриту у Христі тайну спасіння, світло якої відбивається також, скажімо, на «тайні» шлюбу між чоловіком і жінкою (Еф. 3:9; 5:32). У латинському перекладі в обидвох випадках вживається слово *sacramentum*).

Незважаючи на ширше поняття «тайни/таїнства» у *Православних* Церквах, вони перейняли від Заходу їхню загальну кількість (**сім таїнств**): окрім Євхаристії [яку називають іще: Причастя, Тайна Вечеря, Господня Вечеря. — *Прим. ред.*] та хрещення, існують ще таїнства миропомазання, покаяння, елеопомазання, подружжя (шлюбу) і священства (рукоположення). Згідно з православним вченням, всі таїнства були встановлені Ісусом Христом. Ті, хто приймають таїнства, мають бути відповідно до цього підготованими, приступати до них з вірою, любов'ю та страхом Божим. Церква застерігає від негідного прийняття таїнства без віри і молитви.

У західній традиції «сакраменти» точно означені як видимі й діючі символи Божої благодаті, що їх установив Ісус Христос. Реформатори вужче трактували видимість символу і висунули питання, в яких саме сакраментях Христос виразно запевнив їхню спасительну дію. Внаслідок цього в *Євангелічних* Церквах різних земель Німеччини і багатьох вільних Церквах утвердилося **два сакраменти**: хрещення і Євхаристія (Господня Вечеря), хоч і в цих спільнотах не є чужими богослужбові дії, подібні до інших сакраментів у Католицькій Церкві.

У проповідуванні Євангелія та у звершенні таїнств Бог дарує спасіння в Ісусі Христі і сповнює вірою тих, хто їх приймає. Згідно з *євангелічним* розумінням, Бог діє у таїнствах інакше, але не дієвіше, ніж у проповіді. Таїнство є **видимим словом**, а слово має «сакраментальний» («таїнственний») характер, бо воно творить те, про що мовиться. Дієвість таїнства пов'язана з обітницею Слова Божого і з вірою. Це вчення не стверджує про «субстанційну зміну» («пересуществлення») символу.

Згідно з *римо-католицьким* вченням, таїнства (число 7 було встановлене в 1274 році; при цьому конфірмація відповідає православному миропомазанню), є **дійовими середниками благодаті**, бо подають «на основі звершення» Божу благодать, яку містять у собі. Однак вони можуть бути плідними лише тоді, коли прийняті у вірі. Таїнства вважаються такими, що їх установив Христос. Церква має визначити умови для «дійсного» звершення їх; причому тут можуть постати й екуменічні проблеми. Як Христос — правдивий Бог і правдива Людина — є «Пра-Таїнством», так і Церква, згідно з католицьким вченням, може бути в переносному сенсі означена як «таїнство», оскільки Христос послуговується її служінням як посередниці у спасінні (див. **Церква та її служіння**).

Згідно з євангелічною точкою зору, взаємні осудження, пов'язані з різним розумінням таїнств, висловлені в текстах, що містять пояснення правд віри, та соборних рішеннях XVI ст., не можуть більше бути застосовані до сьогоднішніх партнерів в екуменічному діалозі.

Як діють таїнства/сакраменти

Католицька Церква природно пов'язує спасительну дію Таїнств із особистою вірою людини. Євангелічна Церква, своєю чергою, у жодному разі не вважає, що підкреслювана нею віра применшує значення дії Бога в таїнстві; зовсім навпаки. Католицька сторона, виходячи з формули *ex opere operato* («на основі звершення»), приділяє увагу актові звершення таїнства і наголошує на Божій благодаті, яка «міститься» у діючому символі й «передається» через нього. Євангелічну ж сторону цікавить, яким чином відбувається прийняття таїнства людиною. Саме тому ця сторона заперечує, що лише через факт звершення таїнства вже може відбутися «виправдання» людини...

Lehrverurteilungen — kirchentrennend?

(«Засудження віровчень — роз'єднують Церкви?») 1986, п. 82

Квакери та Армія спасіння не мають жодних таїнств. Для квакерів усе життя є таїнством, тому вони в етичних питаннях займають радикальні позиції (наприклад, відкидають будь-яку форму війни і збройного насильства). Армія спасіння розрізняє тільки навернених і ненавернених, однак дозволяє своїм членам («салютистам») за їхнім бажанням приймати таїнства хрещення та Євхаристії в інших Церквах.

2. Хрещення вводить нас у Тіло Христове

Майже всі християнські Церкви вважають хрещення водою в ім'я Триєдиного Бога актом **введення в одне Тіло Христове** і тим самим у спільноту «єдиної, святої, католицької (тобто вселенської, соборної) й апостольської Церкви». Але оскільки така Церква існує лише в тих формах, які розвинулись історично, через хрещення відбувається прийняття особи в конкретну Церкву якоїсь конфесії. Багато християн називають одні одних братами і сестрами, щоб тим самим засвідчити зв'язок між собою і Христом, дарований хрещенням.

Використання **води** при хрещенні нагадує нам як про спасіння Божого творіння від потопу, так і про Боже заступництво при переході Його народу через Червоне море. Ісус був охрещений Йоаном Хрестителем, але сам, здається, не хрестив. Прахристиянська спільнота (новозавітна Церква) хрестила в ім'я Ісуса Христа (Ді. 8:16; 19:5) або в **ім'я Триєдиного Бога**.

Хрещення в ім'я Триєдиного Бога

Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: християчи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа; навчаючи їх берегти все, що Я вам заповідав. Отож Я з вами по всі дні аж до кінця віку.

Мт. 28:19–20

Новий Завіт містить різноманітні висловлювання щодо хрещення, які — кожне у свій спосіб — спричинилися до виникнення відмінностей у розумінні хрещення в різних Церквах аж до сьогодні.

Лімська декларація про хрещення

Хрещення:

- ◆ є прийняття в Новий Завіт між Богом і Його народом (...)
- ◆ означає співучасть у житті, смерті й воскресінні Ісуса Христа (...)
- ◆ включає в себе визнання гріхів і навернення серцем (...)
- ◆ надає помазання та обітницю Святого Духа (...)
- ◆ являє собою засадничий зв'язок єдності (...)
- ◆ є знаком Царства Божого і життя будучого віку.

Через хрещення християни впроваджуються у спільноту з Христом, одне з одним і з Церквою усіх часів і на всіх місцях.

*Лімська декларація Всесвітньої Ради Церков
про хрещення, 1982, пп. 1–7*

Попри розбіжності в розумінні хрещення та у практиці звершення цього таїнства в різних Церквах, сьогодні питання про те, **в якому віці людина може прийняти Хрещення**, Церкви можуть вільно вирішувати самі, за винятком тих Церков, які вимагають виключно хрещення дорослих (див. нижче). Можливість вільного вибору щодо хрещення у більшості Євангелічних земельних Церков Німеччини почала втілюватись у життя приблизно 30 років тому. В інших Церквах, які зазвичай практикують хрещення немовлят, правило про можливість прийняття цього таїнства в будь-якому віці було внесено до церковних приписів ще раніше. Майже всюди постало правило здійснювати хрещення під час недільного богослуження громади або у Великодню ніч, а також використовувати символіку біблійних текстів про хрещення, пасхальні та хрещальні свічки, так само як вироблено особливі обрядові правила святкування спомину про хрещення.

Обов'язком **хресних батьків** спершу було ручатися за (дорослих) кандидатів до хрещення (катехуменів) і супроводжувати їх на шляху до Церкви; і сьогодні вони мають також дбати про християнське виховання дитини і поглиблювати його. Через те усі Церкви висувають певні вимоги щодо хресних батьків. *Православна і Римо-Католицька* Церкви надають це право лише своїм вірним, хоч остання й дозволяє участь вірних інших християнських Церков як «свідків хрещення». В *Євангелічних земельних Церквах* і в тих *вільних Церквах*, які практикують хрещення немовлят, допускається також можливість для вірних

інших християнських Церков стати хресними батьками, якщо бодай один із хресних батьків належить до Церкви, в якій звершується таїнство хрещення.

Згідно з розумінням *Православної Церкви*, хрещення відкриває доступ до Божої слави. Воно є необхідним для спасіння і обґрунтовує надію на остаточне прийняття в Божу спільноту святих. Як і все богослуження Східної Церкви, хрещення має мету провадити вірних до зустрічі з воскреслим Христом. Через те воно не здійснюється ізольовано, а вплетене в низку інших сакральних і несакральних дій; розпочинається це таїнство триразовим відріканням від сатани і триразовим повторенням Символу віри. На відміну від Західних Церков, при цьому промовляється Нікео-Константинопольський символ віри. Далі йде помазання освяченим елеєм для захисту і зміцнення охрещуваного. Перш ніж провадиться «очищувальне хрещення», освячується вода у хрещальниці через призивання Святого Духа. Хрещення відбувається зазвичай через повне триразове занурювання у воду зі словами: «Хрещается раб (раба) Божий(а) в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа». Після облачання в білий хрещальний одяг здійснюється хрестоподібне миропомазання чола, органів чуттів, рук, грудей і ніг зі словами: «Печать дару Святого Духа». Через миропомазання передається дар Святого Духа, який має укріпити охрещуваного. Миро як символ церковної єдності приготував і освячує у Страсний четвер Глава Церкви. Після здійснення обряду охрещений приймає Причастя.

Євангелічні земельні та деякі вільні Церкви Німеччини визнають православне хрещення, наприклад при переході православного до цих Церков. Канонічні православні Церкви Німеччини вважають охрещеними вірних, що належали до Євангелічної та Католицької Церков, тобто при переході цих осіб до Православної Церкви повторне хрещення не відбувається (хоч це визнання ще не закріплене в церковному праві). Інші православні Церкви не поділяють цього через дуже тісний зв'язок між хрещенням і приналежністю до певної Церкви.

Згідно з *католицьким* вченням, хрещення, конфірмація (миропомазання) та Євхаристія також становлять «таїнства християнської ініціації». Як народження до нового життя, хрещення є необхідним для спасіння. Воно очищає від «первородного гріха»,

від усіх «особистих гріхів», учинених перед хрещенням, та від усіх «кар за гріхи», хоч в охрещеному й залишається нахил до гріха (конкупістенція). Хрещення є основою для благодатного стану в Церкві й уможлиблює прийняття інших таїнств, які розкривають і наповнюють щораз новим змістом благодать хрещення. Через **конфірмацію**, що здійснюється лише перед досягненням дорослого віку і є необхідною «для поповнення благодаті хрещення», охрещені «досконаліше пов'язуються» з Церквою і оголошуються її повноправними членами.

Катехизм Католицької Церкви про хрещення, конфірмацію і священство

Три таїнства: хрещення, конфірмація і священство — надають християнину разом з благодаттю сакральний характер, «печатать», через яку він бере участь у священстві Христа і є членом Церкви у різних станах, виконуючи різні завдання. Це уподібнення до Христа і Церкви, дароване Духом, є незнищеним...

Хто вмирає задля віри, а також катехумени й усі люди, які, хоч і не знають Церкви, але, спонукувані ласкою, щиро шукають Бога і прагнуть виконувати Його волю, досягають спасіння навіть тоді, якщо вони помруть неохрещеними.

Катехизм Католицької Церкви, 1993, тт. 1121, 1281

Римо-Католицька Церква сьогодні спирається на ту засаду, що хрещення у православних та євангелічних Церквах є дійсним і становить основу **«сакраментального зв'язку християнської єдності»**. З цього випливає, наприклад, те, що шлюб двох євангелічних християн, на переконання католиків, являє собою нерозривне сакраментальне подружжя, яке не може бути розірваним.

Англіканська «Книга спільної молитви» (*Book of Common Prayer*) також навчає про необхідність нового народження з води і Духа, тому що всі люди «в гріхах зачаті і народжені». Охрещені спасаються від Божого гніву і стають «дітьми благодаті». Попри розпочаті в 1948 році інтенсивні дискусії щодо віку, в якому людина може приймати хрещення, Англіканська Церква твердо дотримується хрещення немовлят як нормативного. **Конфірмація**, що її запровадив Мартін Буцер (*Martin Bucer*),

відбувається після відповідної настанови єпископа, але, на відміну від католицької конфірмації, вона не вважається таїнством У *Методистській* Церкві, яка постанала з англіканської традиції, наголошується на пробудженні віри охрещених людей. Вони отримують лише тимчасове членство у спільноті. Повне членство досягається тільки після складання особистого свідчення віри.

Вже в *часи Реформації* було проблематичним і дискусійним співвідношення хрещення і віри. І хрещення, і віра є Божим діянням. Хрещення зміцнює віру. Вчення про віру немовлят (Лютера) сьогодні не переконливе. Навпаки, треба віддати належне взаємопов'язаності віри та хрещення через християнське виховання та особисте визнання віри під час конфірмації. Тут наголошується на характерові хрещення як дару, а не як необхідності очищення від первородного гріха. У хрещенні дітей має бути видимим беззастережний пріоритет Божої благодаті. *Реформатська* Церква також розуміє хрещення як «знак і доказ нашого очищення» (Кальвін), як засвідчення й усвідомлення нашого обранства, яке має свою основу не в самому собі, а в Богові («Гайдельберзький катехизм»). Хрещення порівнюють також з обрізанням як знаком прийняття до союзу з Богом.

Церкви перехрещенців (Täuferkirchen), що походять із Реформації XVI ст. (наприклад, ті, що належать у Німеччині до вільних Церков, а також переслідувані в Центральній Європі аж до XIX ст. *менноніти* і *баптисти*), теж практикують, ґрунтуючись на біблійних свідченнях, лише **хрещення за вірою**. *Адвентисти* і громади *п'ятдесятників* також майже виключно визнають хрещення людей, які увірували. Вони відкидають закиди у практикуванні «повторного хрещення», обґрунтовуючи це тим, що не визнають хрещення немовлят у традиційних Церквах. Повторні хрещення у власному сенсі слова здійснюються лише для «відступників» в адвентизмі і частково в русі п'ятдесятників.

Християни, які сьогодні об'єднані у *Союз вільних євангелічних спільнот (Bund Freier evangelischer Gemeinden)*, відокремились від баптистів у Німеччині в середині XIX ст. через питання про хрещення. Хоч вони й підтримують вчення про «хрещення за вірою» і твердо дотримуються того, що не хрещення спасає, а віра, проте приймають у свої спільноти людей, які тримаються свого хрещення, отриманого в дитячому віці.

Неповторність хрещення

Ми не вважаємо хрещенням такий хрещальний акт, при якому в охрещуваного відсутня особиста віра. Тому хрещення за вірою не є повторним хрещенням. Хрещення неповторне. Та якщо хтось був охрещений ще немовлям і за рішенням своєї совісти перед Богом вважає цей акт своїм хрещенням, то це переконання слід поважати.

Провідні засади Союзу вільних євангелічних спільнот, 1982

Ця засада могла б послужити шляхом виходу з дилеми «повторного хрещення» при переході вірних з одної Церкви в іншу, а також вирішити питання спілкування між Церквами, які сповідують різне богослов'я хрещення та по-різному його практикують.

Вчення про хрещення і його практикування слід завжди узгоджувати зі свідченням Біблії. Для всіх Церков необхідна більш відповідальна дисципліна хрещення. Певне оновлення хрещення у «примиреній різноманітності» могло б допомогти перебороти старі труднощі. Адже хрещення також не завдячує людському «актові віри». Хрещення і віра у своїй взаємопов'язаності завдячують винятково Божій благодаті й Божому діянню.

3. Христос дарує нам спільність у Євхаристії

Хоч сьогодні євхаристійна спільність існує й не між усіма Церквами, Господня Вечера більше об'єднує християн, ніж розділяє.

Передання про Тайну Вечерю

Я бо, що прийняв від Господа, те й передав вам: Господь Ісус тієї ночі, якої був виданий, узяв хліб і, віддавши подяку, розламав і сказав: «Це Мое тіло, воно за вас дається. Це робіть на Мій спомин». Так само й чашу по вечері, кажучи: «Ця чаша — Новий завіт у Моїй крові. Робіть це кожний раз, коли будете пити, на Мій спомин». Бо кожного разу, як їсте хліб цей і п'єте цю чашу, звіщаєте смерть Господню, аж доки Він не прийде.

Апостол Павло, 1 Кор. 11:23–26

У християнстві є засадничо спільні елементи в розумінні встановлення і суті «Господньої Вечері». У святкуванні Тайної Вечері, або Євхаристії:

- ◆ ми прославляємо Бога і дякуємо Йому за всі Його добрі діла;
- ◆ поминаємо смерть і воскресіння Ісуса Христа;
- ◆ хліб і вино стають знаками Тіла і Крови Христової, Його неповторної жертви на хресті;
- ◆ Ісус Христос дарує нам прощення гріхів і єдність із Ним;
- ◆ постає єдність між людьми через взаємне прощення і ділення усім, що ми маємо;
- ◆ ми отримуємо передчуття майбутнього нового Божого світу;
- ◆ ми є посланими у світ як свідки примирення.

Отже, суттєвими елементами святкування Євхаристії є призивання Триєдиного Бога, поминання Тайної Вечері Ісуса Христа з Його учнями, а також Його трапез зі знехтуваними суспільством людьми, єднання віруючих і передчуття обіцяної трапези у Царстві Божому.

Порівняння *східноцерковної, римо-католицької* і *передовсім євангелічно-лютеранської* літургій засвідчує багато спільного в богослужбовому звершенні Євхаристії. Євхаристійні богослуження *Реформатської Церкви та вільних Церков* виявляють неабияке структурне розмаїття, пов'язане з різними традиціями цих спільнот. Часто після молитви в них промовляють лише слова освячення, а тоді роздають дари біля престолу або серед людей. У спільноті *Адвентистів сьомого дня (Gemeinschaft der Siebentags-Adventisten)* перед Господньою Вечерею відбувається обряд обмивання ніг. Богослуженням *Братства гернгутерів* властиві багато хоралів і та духовність, яка нагадує ранньохристиянську спільну трапезу.

<i>Божественна Літургія у візантійській традиції (спрощена схема)</i>	<i>Католицька меса</i>	<i>Євангелічне богослуження</i>
Проскомидія — приготування евхаристійних дарів		
<i>Літургія оглашених</i>	<i>Літургія Слова</i>	<i>Проповідування і сповідання віри</i>
Єктенії (прохальні молитви)	Пісні	
Антифони і псалми	Інтроїтус (Вступ) Конфітеор (визнання грішності) Киріє, елейсон (Господи, помилуй) Глорія (Слава во вишніх Богу)	Пісні Привітання, визнання гріхів / псалом
Малий вхід	Молитва	Господи, помилуй Слава во вишніх Богу...
Тропарі і кондаки	Читання зі Святого Письма (Старий і Новий Завіт, пісні, Євангеліє)	Молитва
Апостол і Євангеліє		Читання зі Святого Письма, Апостол і / або Євангеліє (між ними — пісня)
Проповідь (тут або в іншому місці)	Гомілія (проповідь)	Символ віри, пісня
	Кредо (Символ віри)	Проповідь і пісня до неї
	Молитви-прохання	Прохальні молитви вірних.
<i>Літургія вірних</i>	<i>Євхаристія</i>	<i>Господня Вечеря (Abendmahl)</i>
Великий вхід		
Символ віри	Приготування дарів	Пісні до Господньої Вечері
	Молитва над дарами	
Анафора	Анафора	Молитва подяки
Свят, свят, свят...	Санктус (Свят, свят, свят)	Свят, свят, свят...
Анамнеза (поминання спасених діл Божих) зі словами освячення	Анамнеза зі словами освячення	(Анамнеза) Слова освячення
Епikleза (привинання Святого Духа)	Епikleза	(Епikleза*)
«Отче наш»	«Отче наш» Агнус деї (Агнець Божий)	«Отче наш» Христе, Ти Агнець Божий
Удільня Причастя	Причастя	Роздавання Причастя
Подячна молитва	Подячна молитва	Подячна молитва
Благословення і відпуст	Відпуст і благословення	Благословення

* В Україні — тільки в Лютеранській Церкві. — Прим. наук. ред.

Вже в Новому Завіті ми читаємо про суперечки і поділи у християнських спільнотах. Коли конфлікт торкався основних питань віри, то при цьому церковна євхаристійна спільнота розпадалась. Визначальними для конфесійної ідентичності різних Церков сьогодні також є їхні специфічні позиції у розумінні Пресвятої Євхаристії.

Для *східних православних* Церков ісходження Святого Духа в євхаристійній літургії засновує Церкву як спільноту тих, хто, маючи однакову віру, отримує ту саму силу обожествлення, щоб, приймаючи святе Причастя, стати співнаслідниками Христа і спадкоємцями Божого Царства. При цьому епіклезе є Божим діянням і водночас потвердженням Церкви як спільноти.

Православна молитва перед Причастям

Вірую, Господи, й ісповідую, що Ти єси воістину Христос, Син Бога живого, що прийшов у світ грішників спасти, з яких перший (перша) я. Вірую також, що це є Твоє пречисте тіло і Твоя пресвята кров. І сповідаюся Тобі: помилуй мене і прости мені мої прогрішення, вчинені добровільно і недобровільно, свідомо і несвідомо. І сподоби мене не в осудження причаститися Святих Твоїх Тайн, але на прощення гріхів і на життя вічне.

Римо-Католицька Церква розуміє Євхаристію як споминання, уприсутнення і дарування нам хресної жертви Христа і в цьому розумінні говорить про «жертву меси» («літургійну жертву»). Вона навчає, що Христос приносить Себе в жертву Богові через служіння священика і через Церкву, яку також називають «Тілом Христовим». У цьому сенсі слід розуміти Євхаристію також як жертву Церкви.

Другий Ватиканський Собор про Євхаристію

Наш Спаситель тієї ночі, коли Його видано, під час Тайної Вечері започаткував євхаристійну жертву Своїх Тіла і Крови, якою увічнив хресну жертву на всі часи, аж поки прийде. А тому Він довірив Церкві, Своїй возлюбленій Невісті, споминання про Свою смерть і Воскресіння: таїнство побожності, знак єдності, сув'язь любови — пасхальну учту, «на якій приймаємо Христа, сповнюємо благодаттю душу, здобуваємо запоруку будучої слави». Отож Церква старанно дбає, щоб Христові вірні в цьому таїнстві віри [...] благодарили

Бога, приносячи непорочну жертву не лише руками єрея, а й разом з ним, вчилися жертвувати самих себе...

Конституція про Святу Літургію, 1963, пп. 47, 48

Лімська декларація в розділі про Євхаристію (див. **Разом на екуменічному шляху**) намагається запропонувати засади для спільного порозуміння: «Євхаристія є знаком Його [Христової] жертви, яка була раз і назавжди принесена на хресті й надалі залишається діющою для усього людства. [...] Мається на увазі, що є лише одне відкуплення, єдина хресна жертва, яка уприсутнюється в Євхаристії і приноситься Отцеві за все людство через молитву Христа і Церкви» (п. 5). Але для Римо-Католицької Церкви має велике значення й те, що Євхаристія є сама собою правдивою жертвою, що має характер відкуплення.

Від часів Латеранського Собору 1215 року Римо-Католицька Церква визначає присутність Христа в Євхаристії як зміну субстанції хліба і вина на субстанцію Тіла і Крови Христової (вчення про **трансубстанціацію / пересуществлення**). Вона вірить, що присутність Христа не обмежується лише євхаристійним богослуженням, що Він і далі присутній і Йому можна поклонятися у «гостії» (див. **Життя з Богом**).

Як у православних Церквах, так і згідно з римо-католицьким вченням, передумовою євхаристійного богослужіння є звершення його священиком, законно рукоположеним згідно з приписами церковного права (див. **Церква та її служіння**).

«39 артикулів» Англiканської Церкви від 1571 року відкидають вчення про трансубстанціацію і жертвний характер Євхаристії, а також надання Причастя під одним видом — Тіла. Однак, попри реформаторські впливи, тут залишились анафора і освячення дарів. Євхаристія розуміється як свято громади під проводом ієрарха, під час якого вірні дарують себе жертвенно, поминають добрі діла Божі, приймають освячені дари для спасіння своєї душі і тіла й тим самим укріплюються для сповнення заповідей.

Приступіть і прийміть Тіло Господа нашого Ісуса Христа, Який за вас жертвував, і Його Кров, яка за вас пролита. Візьміть це на спомин, що Христос помер за вас, і насолоджуйтеся Ним у ваших серцях через віру з благодаренням.

З молитовника Англiканської Церкви

Євангелічні (лютеранські, реформатські та об'єднані) Церкви сповідають присутність Христа в Господній Вечері, яку вони пояснюють за допомогою різних розумових (чи мислительних) моделей. У їхньому розумінні Євхаристії довгий час акцентува-лося на прощенні гріхів.

Леенберзький конкордат про Євхаристію

18. В Євхаристії воскреслий Ісус Христос дарує Себе у сво-єму відданому за всіх Тілі й у своїй пролитій за всіх Крові, через слово Своєї обітниці, а також хліб і вино. Він беззастережно віддає Себе всім, хто приймає хліб і вино; віра приймає трапезу для спасіння, а невірство — на осуд.
19. Ми не можемо відділити спільність з Ісусом Христом у Його Тілі та Крові від акту прийняття хліба та вина. Інтерес до способу присутності Христа в Господній Вечері поза зв'язком із цим актом містить у собі небез-пеку затемнити суть Євхаристії.

Згідно з розумінням деяких євангеліків, питання щодо то-го, хто має провадити євхаристійне богослуження, є досить дру-горядним. Відповідно до церковних правил, воно здійснюєть-ся зазвичай ординованими (висвяченими) пасторами чи про-повідниками (як чоловіками, так і жінками). Але вирішальним є те, що лише Христос запрошує до Євхаристії й що саме Він провадить і доручає провід. Тобто дійсність Господньої Вечері певною мірою не залежить від особи, яка її провадить. З огляду на це, навколо Євхаристії неможливе спорудження конфесій-них кордонів.

Євангелічні вільні Церкви подібним чином розуміють Євха-ристію, однак вони не надають великого значення традиційним контроверсіям.

У звершенні трапези Господньої ми досвідчуємо те, що роз-п'ятий і воскреслий Христос нас приймає. В Євхаристії ми переживаємо єдність з усіма братами і сестрами, яких Бог покликав до віри разом з нами. Ми святкуємо примирення з Богом і одне з одним у поклонінні, з благодаренням та про-хальними молитвами.

*Звіт про віру. Союз вільних євангелічних
спільнот Німеччини, 1977, п. 9*

4. Мета екуменізму — спільна участь у Трапезі Господній

Всі Церкви виходять із того, що повній євхаристійній єдності має передувати повна церковна єдність. З точки зору євангелічних Церков, можливі такі попередні форми євхаристійної єдності, як *Interkommunion* (взаємне запрошення до участі в Євхаристії) або «відкрите Причастя» (допуск до Причастя усіх охрещених), тому що ці Церкви не зараховують до конститутивних елементів церковної єдності конкретні форми церковної єрархії та церковного устрою, а проводять сильніше розрізнення між вірою та церковними доктринами (див. **Як ми віруємо**). І оскільки в питаннях щодо розуміння Церкви та єрархії ще немає стійкої згоди і цього не можна сподіватися найближчим часом, ми не можемо поки що з досягнутого зближення в діялозі про Євхаристію зробити церковно-правові висновки.

У Східних Церквах можуть приймати Причастя під час Божественної Літургії лише вірні православних Церков. І все ж священник при цьому запрошує християн інших конфесій до прийняття «антидору», що його він роздає всім вірним наприкінці літургії як «дар-замінник». Ідеться про часточки хліба, які залишились після проскомидії (приготування дарів), а інколи й про додатково нарізаний білий хліб, що його не використали в Євхаристії, але благословили під час літургії.

Римо-Католицька Церква допускає чітко визначені виняткові випадки, коли охрещені некатоліки можуть приймати святе Причастя. Особлива домовленість щодо причащення існує між Римо-Католицькою Церквою і православними Церквами сирійської традиції.

Католицька регламентація виняткових випадків

Якщо існує загроза смерті або якщо, на думку єпархіального єпископа чи Єпископської Конференції, того вимагає інша гостра потреба, то католицьким священнослужителям дозволено звершувати ці таїнства (тобто хрещення, Євхаристію та елеопомазання) й для інших християн, які не перебувають

у повному сопричасті з Католицькою Церквою, але не мають можливості звернутися до служителя власної спільноти і які самі про це просять, — лише якщо щодо цих таїнств вони виявлять віру, згідну з вірою Католицької Церкви, і є належно до цього підготовлені.

*Кодекс канонічного права Католицької Церкви (CIC)
1983, кан. 844, §4
[Кодекс канонів Східних Церков (CCEO) 671, §4]*

Екуменічна комісія католицької Німецької Єпископської Конференції в лютому 1997 року озвучила міркування про те, що якщо один із членів подружжя — некатолік, то він може «бути допущений до повної участі в Євхаристії», якщо після душпастирської розмови з ним відповідальний за це парох «констатуватиме нагальну потребу в цьому». При цьому парох повинен подбати, «щоб такий поодинокий випадок не став загальним правилом».

Згідно з приписами Римо-Католицької Церкви, її вірні не мають права приймати Причастя в Євангелічній Церкві, однак ще в 1975 році на спільному Синоді католицьких єпархій Федеративної Республіки Німеччини (Вюрцбурзький Синод) було проголошено:

**Синод католицьких єпархій
про участь католиків у євангелічній Господній Вечері**

Проте не може бути виключено, що християнин-католик, ідучи за покликом власного сумління, вважатиме, що в його особливій ситуації він має досить причин, які внутрішньо спонукають його до потреби взяти участь у євангелічній Євхаристії. При цьому він має враховувати, що ця участь не відповідає внутрішньому зв'язку між Євхаристією та церковною єдністю, особливо з огляду на розуміння церковного уряду.

Постанова «Богослуження», п. 5. 5

Що ж стосується євангелічної сторони, то Церкви — члени Леєнберзької церковної унії у своєму Конкордаті 1973 року проголосили цілковиту єдність у проповіді та Євхаристії. Вона є чинною в Європі та в деяких південноамериканських євангелічних Церквах діаспори для *богемських братів, лютеран,*

методистів, реформатів, об'єднаних і вальденсів. Триває підготовка до відповідних обговорень із *баптистами*. Євангелічна Церква в Німеччині також досягла офіційної домовленості про готовність до євхаристійної гостинності зі *Старокатолицькою Церквою*, *Робочою спільнотою меннонітських громад* Німеччини та з *Англіканською Церквою* (див. **Разом на єкуменічному шляху**).

З 1975 року *Євангелічні земельні Церкви* Німеччини запрошують усіх охрещених християн до участі в Євхаристії як гостей, якщо вони визнають у євангельській Євхаристії Трапезу Господню. Взаємозв'язок між Євхаристією й церковною спільністю не заперечується: «Наш Господь Ісус Христос (...) установив Євхаристію для всієї своєї Церкви. Тому євхаристійна єдність і церковна єдність взаємопов'язані» (Посібник Об'єднаної Євангелічно-Лютеранської Церкви Німеччини, 1975 р.). Однак під Церквою тут мається на увазі сповідувана у Символі віри «свята християнська Церква», яка перевищує межі конфесійних Церков.

Євангелічні вільні Церкви зазвичай не відчують труднощів з євхаристійною гостинністю щодо християн інших Церков; щоправда, деякі з них сподіваються, що неодноразова участь у Євхаристії спричинить офіційний перехід до їхньої спільноти.

Спільнота регулярно святкує Господню Вечерю зі своїми членами. Інші християни можуть брати в ній участь як гості. Спільнота повідомляє, за яких умов це є можливим. Всі учасники мають жити у впорядкованих стосунках з Богом та своїми ближніми.

*Зразок спільнотного устрою для
Союзу вільних євангелічних спільнот*

ЦЕРКВА ТА ЇЇ СЛУЖІННЯ

1. Народ Божий, Тіло Христове, Храм Святого Духа

Усі християнські Церкви визнають «єдину, святу католицьку (вселенську) й апостольську Церкву» як витвір Триєдиного Бога, який в Ісусі Христі — правдивому Богові і правдивій Людині — щоразу заново відкривається через Святого Духа задля спасіння людей. Серед біблійних образів Церкви виділяються передусім такі: «Народ Божий» (1 Пт. 2:9 і д.), «Тіло Христове» (Рим. 12:4–6), «Храм Святого Духа» (1 Кор. 3:16). У ній Триєдиний Бог відкривається у проповідуваному Євангелії та в дарах таїнств. Через неї Святий Дух творить і підтримує віру поодиноких осіб і цілих спільнот.

Ця віра у Триєдиного Бога об'єднує християн — на відміну від інших світових релігій, таких як іслам, індуїзм, буддизм, і таких релігійних спільнот (що їх раніше називали «сектами»), як, наприклад, свідки Єгови, мормони, «Універсальне життя», «Fiat Lux» тощо. Життя християнської спільноти досвідчується у спільному вивченні Святого Письма, молитвах, богослуженнях, спільних акціях, у богословській співпраці, у спільному вираженні своєї позиції щодо викликів суспільства (див. **Разом на екуменічному шляху**). Щодо розбіжностей, які ще існують, то тут ми мусимо себе запитати, чого саме вони стосуються: основ віри чи форм, що історично склалися, — як у випадку розуміння Церкви, її служіння та устрою.

2. Єдина Церква Ісуса Христа і розмаїття Церков

Для *Євангелічних Церков*, які виникли в період Реформації, Церква є передусім *творінням Слова Божого*:

Леєнберзька церковна унія: Церква ґрунтується на Слові Триєдиного Бога

Церква ґрунтується на Слові Триєдиного Бога. Вона є творінням Слова, яке закликає до віри і через яке відбувається примирення й єднання Бога та людини, яка від Нього відчужилася і Йому суперечила. Виправдовуючи і освячуючи людину у Христі та преображаючи її у Святому Духові, Бог кличе її до свого народу. Отож Церква є вибраним у Христі народом Божим, зібраним і укріпленим силою Святого Духа на шляху через усі часи для сповнення Царства Божого.

«Церква Ісуса Христа», гл. I, п. 1.1

Віра досвідчує присутність містичної Церкви Ісуса Христа у розмаїтті Церков усюди, де наявні її основні елементи — *проповідання Євангелія у слові й таїнствах*:

Що є необхідним для єдності Церкви

Також серед нас навчається, що одна свята Християнська Церква буде і залишатиметься повіки віків. Це — зібрання усіх віруючих, серед яких Євангеліє проповідується у його чистоті і Святі Таїнства відправляються відповідно до Євангелія. Бо ж достатньо для правдивої єдності Християнської Церкви, щоб Євангеліє навчалось згідно з чистим його розумінням і щоб Таїнства відправлялися відповідно до Божественного Слова.

Не є необхідним для правдивої єдності Християнської Церкви, щоб порядки, запроваджені людьми, повсюди однак дотримувалися. Як каже Павло в Посланні до ефесян: *«Одне тіло, один дух, як і були ви покликані в одній надії вашого покликання. Один Господь, одна віра, одне Хрищення!»* (Еф. 4:4–5).

Аугсбурзьке віросповідання, ст. 7

Церкву як творіння Божого Слова не можна просто ототожити з жодною історичною Церквою чи з усією сукупністю їх. З одного боку, вона є предметом віри, а з іншого — видимою спільнотою, яку можна досвідчити у численних історичних формах. Видима Церква має завдання засвідчувати у своєму образі свою первісну суть. Засадниче значення, на думку реформаторів, має правильне розрізнення діянь Божих і людських справ у житті

Церкви та їхнє поєднання одне з одним. Історично мінливі, тимчасові форми Церкви та її недосконалі порядки мають служити проповідуванню Євангелія за будь-яких умов і часів.

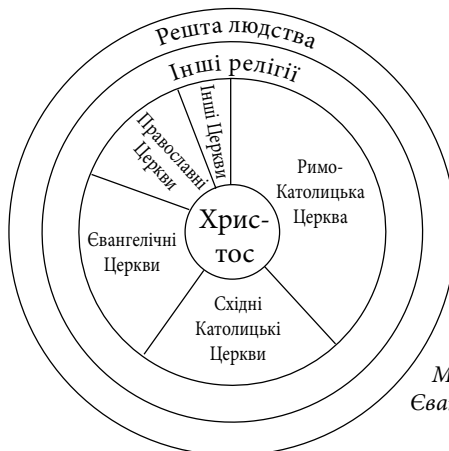
Спільнота сестер і братів

Християнська Церква є спільнотою братів, у якій Господь Ісус Христос присутній і діє у слові й таїнстві через Святого Духа. Будучи Церквою помилюваних грішників у світі гріха, вона повинна засвідчувати як своєю вірою, так і послухом, як своїм післанництвом, так і своїм устроєм те, що вона є лише Його власністю, що живе і хотіла б жити лише Його вказівками і для Його втіхи, очікуючи Його пришествя. Ми відкидаємо фальшиве вчення, за яким Церква немовби має право піддавати змінам форми її післанництва та устрою, пристосовуючись до панівних у певні моменти світоглядних і політичних переконань або змінюючи їх за власним бажанням.

Барменська богословська декларація, 1934, теза 3

Євангелічна Церква як «інституція свободи», тобто визвольного Євангелія, знаменує, отже, вільне, але не свавільне поводження з формою та устроєм, а тим самим екуменічну відкритість. **Євангелічні вільні Церкви**, як спадкоємниці Реформації, також у суттєвих аспектах погоджуються з цим між собою.

Згідно з євангелічним баченням, *співвідношення Церков* можна описати в «коперниківській» моделі, відповідно до якої всі Церкви по-своєму пов'язані з Христом:

Мал. 1.
Євангелічна модель.

Римо-Католицька Церква усвідомлює себе як «одну складну дійсність, що складається з Божого і людського елементу». У контексті спасенного діяння Бога її можна охарактеризувати водночас як «таїнство». Адже як Ісус Христос є «таїнством» (знаком і знаряддям) Божим щодо світу, так і Церква є таїнством — у тому сенсі, що її таїнственність виводиться з таїнственності Христа, і тим самим вона являє собою продовження дії Бога щодо світу. Вона розуміє себе як посередницю та як місце для спасенного Божого діяння у світі й для світу, але лише остільки, оскільки перебуває «у Христі,» який є істинним таїнством Божим.

Церква як «таїнство»

Церква є у Христі немов таїнством, тобто знаком і знаряддям внутрішньої злуки з Богом і єдності всього людського роду.

*Другий Ватиканський Собор,
Догматична Конституція про Церкву, 1964, п. 1*

Згідно з римо-католицьким розумінням, у містерії спасіння *Христос і Церква творять разом єдине містичне «Тіло Христове»*. Церква як така є безгрішною, але оскільки вона «у своєму лоні обнімає і грішників, є рівночасно і свята, і потребує очищення». «Скарбниця Слова Божого» дана у Святому Письмі лише разом з Переданням. У все, що міститься в цьому «депозиті віри» і подається Учительським Урядом Церкви «як Богом об'явлене» (див. **Як ми віруємо**), ми повинні «вірувати силою Божої і католицької віри»; а що проголошене як догмат, те набуває й правового характеру.

Єдина Церква Ісуса Христа, згідно з вченням Римо-Католицької Церкви, не в усіх земних Церквах здійснюється однаково, проте і в інших Церквах можуть бути визнані певні елементи, завдяки яким ті Церкви служать Богові як засоби для спасіння:

Єдина Церква Христова здійснена в Католицькій Церкві

Така є єдина Церква Христова, що її в Символі віри ми визнаємо одною, святою, католицькою й апостольською; що її наш Спаситель по своїм воскресінні передав Петрові в пастирську

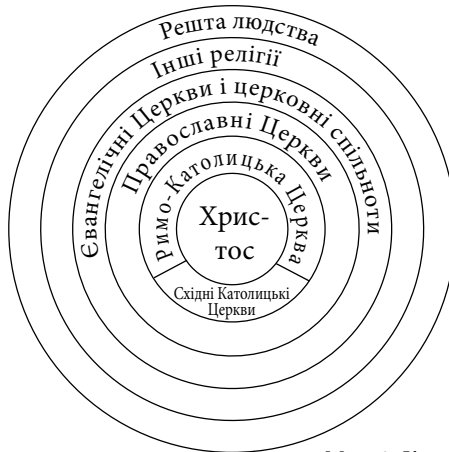
опіку (Йо. 21:17) та доручив йому й іншим апостолам її поширювати й нею управляти (пор. Мт. 28:18 і далі) та встановив навечно як «стовп та основу правди» (1 Тим. 3:15). Ота Церква, встановлена в цьому світі як основане і упорядковане товариство, здійснюється (лат.: *subsistit in*) в Церкві Католицькій, під управу наслідника Петра і єпископів у спілці з ним, хоча й поза її спільнотою є багато складників святости і правди, які, як дари, питомі Церкві Христовій, спонукають усіх до католицької єдності.

*Другий Ватиканський собор,
Догматична Конституція про Церкву, п. 8*

Дух Христа уживає їх (нез'єдинені Церкви і спільноти) як засоби спасіння, сила яких походить від тої повноти благодаті і правди, що доручена Католицькій Церкві.

Другий Ватиканський собор, Декрет про екуменізм, 1964, п. 3

Папа Павло VI визначив *співвідношення Римо-Католицької Церкви з іншими Церквами* на основі моделі концентричних кіл, в якій інші Церкви розташовані за мірою їхньої близькості до римо-католицького еклезіологічного типу:

Мал. 2. Католицька модель.

Православні Церкви усвідомлюють себе як спільноту в *літургійно-євхаристійному сенсі*. До елементів православної церковної ідентичності належать: прослава Т्रієдиного Бога,

образ Христа, Святе Письмо, богослужбові та сакраментальні передання. За православним вченням, Святе Письмо і церковне Передання — взаємодоповнювальні. При цьому особливе значення має авторитет Отців Церкви, а для Церков візантійської традиції — ще й авторитет семи Вселенських соборів.

**Вселенські собори,
визнані Православною Церквою:**

1. Перший Нікейський (325 р.)
2. Перший Константинопольський (381 р.)
3. Ефеський (431 р.)
4. Халкедонський (451 р.)
5. Другий Константинопольський (553 р.)
6. Третій Константинопольський (680 р.)
7. Другий Нікейський (787 р.)

У літургійно-євхаристійному православному розумінні Церкви, кожне євхаристійне зібрання представляє Церкву в її повноті й досконалості, тому що у ньому досвідчується єдність із Христом і одне з одним, яка поширюється в просторі й часі. Місцеві традиції спричинились до розмаїття форм церковного життя.

У *стосунках з іншими Церквами* Православна Церква презентує себе як таку, що зберегла правдиву віру в істинній традиції християнського богопоклоніння (*orthodoxia*) і свідчить про неї в екуменічному спілкуванні Церков.

3. Загальне та особливе священство

Згідно з *євангелічним* розумінням, *загальне священство* віруючих [*das allgemeine Priestertum*] ґрунтується на хрещенні. Уся спільнота загалом та кожен її член зокрема відповідальні за «чисте проповідання Євангелія і відповідне до нього звершення таїнств», за служіння ближнім і будовання Церкви. *Особливе служіння* [*das besondere Amt*] має місце в самій спільноті і служить для проповідання в громаді. Покликаний, благословенний і посланий Христом проповідницький уряд

[*Predigtamt*] виконує те, що доручено загальному священству і служить священству всіх віруючих.

Для Євангелічних Церков проповідницьке служіння є єдиним, Богом встановленим служінням Церкви. Єпископи (провідники, президенти Церков, суперінтенданти тощо) — як чоловіки, так і жінки — виконують лише особливі завдання у сфері керівництва. Диякони й диякониси також виконують різні функції, працюючи в громадах. У цих спільнотах немає духовної різниці між служінням єпископа і пастора. Тому, наприклад, тут існує *рукоположення жінок на пастирське служіння* (у Старокатолицькій, Англіканській і деяких вільних Церквах*); жінкам також надано можливість обрання в інші церковні уряди.

Проповідницьке служіння як уряд Церкви

(Про священство [*Predigtamt*]). Щоб ми змогли цю віру одержати, Бог запровадив священство, тобто Він надав Євангеліє і таїнства, щоб через них як через свої засоби дарувати Святого Духа, який створює віру, коли і де Він того забажає, в тих, що чують Євангеліє, котре навчає, що ми маємо ласкавого Бога не через наші власні заслуги, але через заслуги Христові, коли ми віруємо. І нехай будуть відкинені ті, що повторно хрестять, або ті, які вчать, що ми отримуємо Святого Духа без воплощеного Слова Євангелія, через особисті приготування, помисли і діла.

Аугсбурзьке віросповідання, ст. 5

(Про церковну владу) Про церковну владу серед нас навчається, що ніхто у Церкві не повинен навчати, чи проповідувати, а чи здійснювати таїнства без постійного покликання.

Аугсбурзьке віросповідання, ст. 14

Євангелічне розуміння церковного служіння і рукоположення

Тому, згідно з реформаторським розумінням, завданням особливого уряду [*Amt*], або служіння, є (...) відкрите проповідування і здійснення в спільноті визначального для Церкви служіння Ісуса Христа (*ministerium verbi divini*), готуючи цим самим спільноту для її служіння у світі.

---

* У методистів і харизматів; а крім того, ще в лютеран. — Прим. наук. ред.

При цьому треба дотримуватись таких критеріїв:

- ♦ Слово визначає служіння, а не навпаки.
- ♦ Проповідницький уряд має службові функції щодо Слова і віри.
- ♦ Служіння призначене для виправдання грішника, а не Церкви чи навколишніх обставин.
- ♦ Служіння пов'язане з апостольським спадкоємництвом та єдністю Церкви, з її свободою та любов'ю.

Ані Церква не базується на «уряді» (традиційна католицька єрархічна помилка), ані «уряд не виводиться із загального священства» і не встановлюється самою спільнотою «заради порядку» (дуже поширена протестантська помилка).

Особливе священство встановлене Христом і дане Церкві (пор. Еф. 4:11). Воно не стоїть понад Церквою, а є служінням у Церкві. У публічному проповідуванні Слова і звершенні таїнств воно перебуває як перед обличчям, так і посеред громади, яка здійснює своє загальне священство в молитві, особистому свідченні та служінні.

*Тези «Neuendettelsau» 1982/1986 щодо порозуміння
в питанні служіння та рукоположення між Церквами —
учасницями Леєнберзького конкордату*

Устрій евангелічної [магістерської*] Церкви вибудовується «знизу» в синодальних структурах, які можуть бути як синодально-пресвітеріальними, так і синодально-єпископальними. Для загального священства характерне те, що й нерукоположені члени Церкви належать до складу церковного правління (пресвітеріату) і беруть участь у синодах та церковному керівництві.

Евангелічні **вільні Церкви** зараховують до визначальних ознак Церкви, окрім Слова і таїнств, також *особисту віру* і вважають особисте сповідання віри «невід'ємною передумовою приналежності до Церкви». У них наголошується на «мирянській Церкві» загального священства, причому особливий акцент поставлено на місії, евангелізації та церковній дисципліні.

Церковні устрої меннонітів, баптистів, членів вільних евангелічних спільнот, а також п'ятдесятників мають конгрегаційний характер, виходячи з незалежності окремих громад;

---

* Мається на увазі устрій Лютеранської, Кальвіністської та Англіканської Церков. — Прим.наук. ред.

Євангелічно-Методистська Церква — синодально-єпископальна, а євангелічні братські об'єднання (типу Братства гернгу-терів) мають синодально-пресвітеріальний устрій.

Римо-Католицька Церква наголошує як на загальному священстві охрещених, так і на особливому характері служіння рукоположеного *єрархічного священства*, але при цьому підкреслює суттєву різницю між ними. Повнотою таїнства рукоположення наділено лише *єпископа*: попри священничі повноваження, він має також учительські та керівні повноваження, що їх може виконувати лише в спільності з іншими єпископами і Римським Архиєреєм. *Священники* є сотrudниками єпископа. Їм та єпископам підпорядковуються і допомагають рукоположені *диякони*. Вважається, що такий *триступеневий єрархічний уряд* встановлено Богом.

Здійснене єпископом таїнство рукоположення надає священникові особливої печаті (*character indelebilis*), так що він «в особі Христа» дійсно звершує Євхаристію (див. **Таїнства — хрещення та Євхаристія**). Церкви, які не перебувають у єпископському спадкоємництві й через брак таїнства рукоположення не зберегли первісну і повну дійсність таїнства Євхаристії, Римо-Католицька Церква вважає «церковними спільнотами», з якими неможлива євхаристійна єдність*.

Загальне і єрархічне священство

Загальне священство вірних і священство службове, що називається єрархічним, різняться між собою — і притому по суті, а не тільки ступенем. Однак вони одне з одним взаємопов'язані, бо одне і друге, кожне по-своєму, мають частку в єдиному священстві Христовому. Священнослужитель силою своєї священничої влади, якою він володіє, навчає священний народ і керує ним, здійснює євхаристійну жертву від особи Христа та приносить її Богові від імени цілого Божого Народу; вірні ж силою свого царського священства співдіють у євхаристійному приношенні та звершують це священство через приймання Святих Тайн, у молитві і благодаренні, у свідченні святого життя, у самовідреченні та діяльній любові.

*Другий Ватиканський Собор,
Догматична Конституція про Церкву, п. 10*

* Див.: Другий Ватиканський Собор. Декрет про єкуменізм, 22 // *Документи Другого Ватиканського Собору*. Конституції, декрети, декларації. Львів: Свічадо 1996, с. 208. — Прим. перекл.

У Римо-Католицькій Церкві лише чоловіки можуть бути рукоположені на священників і постійних дияконів (одним з аргументів на захист цієї позиції є те, що Христос покликав в апостоли лише чоловіків). Католицькі священники (але не постійні диякони) зобов'язані до безженного стану («целібату»); однак це не стосується священників Східних Церков, що перебувають у сопричасті з Римом. При нестачі священників організуються більші «душпастирські об'єднання». Хоч пасторальні асистенти й референти перебирають на себе багато завдань, все ж провадження євхаристійного богослуження, таїнств сповіді та елеопомазання принципово залишено за священниками.

Римо-католицький *церковний устрій* побудовано «згори донизу». Колегія єпископів може діяти як така лише в єдності з папою Римським — намісником Христа й наслідником апостола Петра — і підпорядкована папі. «Єпархія» охоплює три ступені священства, яким протиставлена решта охрещених як «миряни». Онтологічна перевага Вселенської Церкви над помісними Церквами (єпархіями) сприяє централізові.

Православні Церкви у своєму *розумінні церковного служіння* підкреслюють його духовний зв'язок з євхаристійним зібранням. Церковний провід не може існувати виключно «у самому собі», без зумовлення іншими реаліями церковного буття; його можна визначити лише у його потрійному відношенні до апостольського походження, літургійного служіння та спільноти. Єпископ в особливий спосіб репрезентує первосвященника Христа в літургії та є гарантом єдності з іншими Церквами.

У православ'ї існує розрізнення між хіротесією, тобто обрядом посвячення в читці, співаки й піддиякони, та хіротонією — рукоположенням у дияконський, пресвітерський і єпископський чини, які належать до трьох єрархічних ступенів. Хіротонія уділяється лише чоловікам, які можуть бути одруженими. Єпископа вибирають із монашого чину. Останнім часом знову роздумують щодо служіння дияконис. Характерною для православного *церковного устрою* є історично і культурно зумовлена значна кількість автокефальних (самостійних) та їхніх дочірніх Церков, які перебувають у євхаристійній злуці. Передумовою набуття автокефалії окремою Церквою зі своїм власним главою є визнання її іншими автокефальними Церквами.

В автокефальній Церкві усі суттєві справи вирішує Синод єпископів. Первоєрарх вважається *primus inter pares* [першим серед рівних. — *Прим. ред.*]. На рівні парохії часто існує церковна рада, яка складається з мирян і є співвідповідальною за життя громади.

**Православні Церкви
візантійської традиції:**

Орієнтальні Православні Церкви:

Константинопольська	Сирійська Православна Церква
Александрійська	Коптська Православна Церква
Антіохійська	Ефіопська Православна Церква
Єрусалимська	(<i>Tewahedo</i> -Церква)
Російська	Вірменська Апостольська Церква
Сербська	Сирійська Православна Церква Індії
Румунська	(«християни св. Томи»)
Болгарська	Еритрейська Православна Церква
Грузинська	Церква Сходу
Кіпрська	Свята Католицька і Апостольська
Грецька	Ассирійська Церква
Польська	
Албанська	
Чеська і Словацька	
Фінська	
та їхні дочірні Церкви;	
інші діаспорні Церкви або	
Церкви незалежної юрисдикції,	
які не перебувають у церковній єдності	
з названими вище Церквами	

Константинопольський патріярх вважається почесним главою православно-візантійської спільноти Церков і відповідає за справи, які стосуються загалу православних Церков. Проте він не має права втручатися у внутрішньоцерковні справи автокефальних Церков. Патріярх координує підготовку до «Великого і священного Собору» Православної Церкви.

У Німеччині 1994 року засновано «Комісію Православної Церкви в Німеччині», в якій православні Церкви візантійської традиції об'єднались у спільну церковну організацію.

4. Апостольське спадкоємництво

Апостоли були першими свідками воскресіння Христа, яким Воскреслий доручив словом і ділом проповідувати Євангеліє. Згідно з *євангелічним* розумінням, Церква перебуває у стані апостольського спадкоємництва (інакше кажучи, в «апостольській сукцесії»), якщо вона передає засвідчену апостолами Добру Новину Євангелія і якщо завжди звертається до цього апостольського свідчення. Євангелічні *вільні Церкви* також розуміють апостольське наслідництво як *сукцесію* [наслідництво] *Євангелія*. За переконанням богословів з Євангелічної та Католицької Церков, єпископське апостольське спадкоємництво не легко довести історично.

Римо-Католицька, Православна та Англіканська Церкви вбачають у *єпископському рукоположенні* чинний знак апостольського спадкоємництва Церкви та її вірності Євангелію. В середовищі англікан триває дискусія, чи належить до сутності Церкви історичний єпископат і чи слід його вважати діючим знаком її єдності. Євангелічні Церкви можуть визнавати і частково переймати для себе єпископське рукоположення як корисний знак, проте не як гарант вірності Церкви апостольському свідченню. Згідно з римо-католицьким і православним розумінням, єдність в єрархічному єпископському урядуванні є визначальною для Церкви, так само як єдність у питаннях доктрини і таїнств.

5. Служіння папи Римського

Римо-Католицька Церква вважає, що в уряді папи Римського, який походить від апостола Петра, вона зберегла «видимий знак і гарант єдності». Перебувати «у спільності з Петром» означає

для неї перебувати «в єдності з Христом». Тому цей «суттєвий аспект» не може залишатись поза увагою в *єкуменічному діалозі* про папське служіння (енцикліка *Ut unum sint* — «Щоб усі були одно», 1995, пп. 88, 94, 95).

Римський Архиєрей у римо-католицькому церковному праві

Єпископ Римської Церкви, в якому перебуває доручення, дане Господом самому Петрові, першому з Апостолів, і яке має бути передане його наступникам, є главою Колегії єпископів, намісником Христа і пастирем усієї Церкви тут, на землі. Тому силою свого уряду він має найвищу, повну, безпосередню й універсальну ординарну владу в Церкві, яку може завжди вільно виконувати.

§ 1. Силою свого уряду Римський Архиєрей не тільки має владу над усією Церквою, а й одержує верховну ординарну владу над усіма окремими Церквами та їхніми об'єднаннями, через яку одночасно зміцнюється й оберігається власна, ординарна і безпосередня влада, якою наділені єпископи щодо довірених їхній опіці окремих Церков.

§ 2. У здійсненні уряду верховного пастиря всієї Церкви Римський Архиєрей завжди поєднаний з усіма іншими єпископами, а також з усією Церквою. Однак йому належить право визначати, відповідно до потреб Церкви, спосіб індивідуального або колегіального здійснювання цього уряду.

*Кодекс канонічного права Католицької Церкви
(CIC) 1983, кан. 331 [= CCEO 43; 45, §1; 2]*

Основна критика урядування папи Римського реформаторами стосувалася, окрім його домагання політичної та церковної влади, ще й фактичної вищости над Святим Письмом і наголошення на тому, що конститутивна функція його уряду встановлена божественним правом. Євангелічні земельні та вільні Церкви Німеччини вбачають у зведенні в *догмат* Першим Ватиканським Собором (1870) *папського юрисдикційного прима-ту і непомильності папи Римського* у справах віри та моралі, а також у підтвердженні цих догматів Другим Ватиканським Собором перешкоду для визнання «Петрового служіння», що його здійснює папа задля універсальної єдності. Деякі з цих Церков також мають сумніви щодо вчень, проголошених сучас-

ним папою: зокрема, про неможливість рукоположення жінок, про заборону штучного запобігання зачаттю або переривання вагітності, про деякі положення сексуальної етики (див. **Нести відповідальність у світі**).

Уряд Римського Архиєрея як відкрите питання

...Бо свята, християнська Церква без такого голови може прекрасно існувати [в майбутньому] і обійшлася б без нього [в минулому].

... Тож Церква ніколи не може краще керуватись та зберігатися, ніж тоді, коли ми всі житимемо під одним главою — Христом, а всі єпископи, рівні у служінні (...), старанно триматимуться разом у питаннях однозначного вчення, віри (...) таїнств, молитви та діл любови...

Мартін Лютер, Шмалькальденські артикули, 1537, II 4

Урядування папи Римського, який підпорядковується Святому Письму, а не стоїть над ним (...), і учительські рішення якого перевіряються Святим Письмом та рівняються на нього (...), не підпадає під закиди Шмалькальденських артикулів (...). Однак залишається відкритим питання, як може здійснюватись підлягання уряду папи Римського Божому Слову з огляду на проголошену Першим Ватиканським Собором претензію щодо непомильної учительської влади.

*Позиція Євангелічних Церков Німеччини
щодо екуменічних студій «Lehrverurteilungen —
kirchentrennend?», 1994, н. 3.1.4)*

Старокатолицька Церква постала з поділу, поштовх до якого дали догмати про папство від 1870 року. **Православна** й **Англійканська** Церкви також відкидають папський примат і визнають лише почесний примат Єпископа Риму.

ЖИТТЯ З БОГОМ

У богослуженні відбувається зустріч людини з Богом, яка сприяє тому, щоб таке спілкування могло тривати і в буденному житті. Тому в усіх християнських Церквах богослуження перебуває в центрі церковного життя.

Вершиною богослужбового життя для *Римо-Католицької та Православної Церков* є недільне святкування громадою Євхаристії, чи Божественна Літургія.

Бо у літургії, передусім у Жертві Божественної Євхаристії, «звершується діло нашого Відкуплення». Вона є «джерелом та звершенням усього християнського життя».

*Другий Ватиканський Собор.
Конституція про Святу Літургію, п. 2;
Догматична Конституція про Церкву, п. 11*

Ми виділи світло істинне, ми прийняли Духа Небесного, ми знайшли віру істинну, нероздільній Тройці поклоняємося, вона бо спасла нас.

Молитва після Причастя у візантійській літургії

В богослуженнях *Євангелічних* земельних і вільних Церков Німеччини головне місце займає проповідь. Євхаристія святкується рідше, бо вона вважається чимось особливим. Але сьогодні відкривається заново її значення для Церкви і для християнського життя.

У богослуженні має «відбуватись ніщо інше, як те, що Бог з нами розмовляє своїм святим Словом, а ми відповідаємо Йому через наші молитви і славослов'я».

*Мартін Лютер. Проповідь
із нагоди освячення каплиці в замку Торгау, 1544*

1. Бог є між нами

(а) Євангелічне богослуження — це головним чином проповідання Доброї Новини. З одного боку, це може спричинити переважання проповідуваного слова, але з іншого — надає також можливість вільно сприймати розмаїття формотворчих елементів. Устави богослужень у земельних Церквах Німеччини (так звані «агенди») забезпечують сталість богослужбових форм.

У Римо-Католицькій Церкві порядок меси є свідченням зв'язку єдності. Це дійсне і для Східної Церкви, яка розуміє своє богослуження передусім як наближення до небесної літургії. У римо-католицьких і православних відправах залучається і людське тіло: через знаки хреста, освячену воду, кадіння, ставання на коліна, метанії*, запалювання свічок, обмивання ніг, процесії, облачання в літургійний одяг тощо. В Євангелічних Церквах також зростає розуміння значення символів для цілості літургії.

Богослуженням *вільних і харизматичних* Церков властиві більша свобода і розмаїття елементів — від славослов'я і поклоніння до особистого свідчення віри та зокрема запевнення індивідуального прийняття благословення.

(б) Окрім основних недільних богослужень розвинулась також значна кількість богослужбових форм, за допомогою яких засвідчують і прославляють близькість Бога у житті людини та у світі.

Різні аспекти *творіння* впливають на богослуження добового та річного циклу, а також пір року (наприклад, з нагоди Різдва святого Йоана Хрестителя, благодарення за врожай тощо) або на молитви при трапезі. Таїнствами та благословеннями супроводжується особистий *життєвий шлях* людини (народження, вступ до школи, повноліття, одруження та інші духовні форми життя, смерть). Особливі *публічні події* (ювілей міста, початок роботи парламенту тощо) також супроводжуються богослужіннями.

---

* Мала метанія — доторкнувшись підлоги трьома пальцями правої руки, перехреститися; велика метанія — впасти ниць і доторкнутися чолом землі. — Прим. ред.

У душпастирській діяльності важливу роль ще від часів Нового Завіту відіграє *єлеопомазання* хворих, що його вважають таїнством у Римо-Католицькій та Православній Церквах і практикують сьогодні в деяких євангелічних Церквах. У православних Церквах *єлеопомазання* уділяється усім вірним під час Страсного тижня.

Римо-Католицька Церква практикує як форму євхаристійного благочестя *почитання присутнього у євхаристійній гостії Христа* і поза богослуженням. Гостія зберігається у «дарохранильниці» й виставляється під час молебнів для молитов вірних. Під час процесії в день Тіла Христового її несуть у «дароносиці», і на закінчення нею уділяється sacramентальне благословення. *Проці* і *паломництва* символізують спільний для християн життєвий шлях та шлях віри.

(в) Церкви по-різному ставляться до *релігійних зображень*. *Реформатська* традиція відкидає образі у своїх Церквах, посилаючись на заборону їх у Старому Завіті. *Лютеранська* традиція не відкинула образ як засіб для поглиблення віри. Лютер викреслив заборону використання їх із Десяти заповідей. У *римо-католицькому* і *православному* розумінні образ свідчить про повне вочлочення Бога. Особливі римо-католицькі форми благочестя пов'язані з зображеннями Хресної дороги або Марії.

Православні Церкви не мають типових для Західної Церкви зображень розп'ятого Христа («розп'яття»), тому що останні однобоко звужують розуміння хреста до реалістичного зображення страждань і тим самим виключають аспект воскресіння. Візія спасенного світу реалізується в богословській програмі *ікон*, свідомо стилізація яких має провадити поза межі простого зображення. Сам Христос є іконою невидимого Бога.

Церковна музика являє собою багату скарбницю гимнів, пісень і композицій, що є спільним, позаконфесійним насліддям. Особливістю православного богослуження є виключення музичних інструментів і використання лише людського голосу.

(г) Там, де спільноти живуть у діаспорі, Церкви часто надають одна одній свої храми для богослужень. У *спільних* («*єкуменічних*») *богослуженнях* вірні моляться за єдність християн, а також в інших наміреннях. У випадку катастроф храми є місцем для скорботи і втіхи. Щорічний Всесвітній день молитви жінок

також став міцною традицією. Там, де ще немає євхаристійної єдності, спільноти можуть святкувати «агапе» (ламання хліба як трапезу любови) на спомин про звернене до всіх Христове запрошення до трапези.

2. Розмова з Богом

Християнська молитва відбувається «в ім'я Ісуса» або «через Христа у Святому Дусі». Прикладом її є молільник Христос, як Його показано в Євангеліях, і молитва «Отче наш», якої Він навчив своїх учнів. Євангелічно-католицьке екуменічне формулювання її від 1968 року є таким:

Отче наш

Отче наш, що еси на небі! Нехай святиться твоє ім'я. Хай прийде твоє царство, нехай буде воля твоя як на небі, так і на землі. Хліб наш щоденний дай нам нині. Прости нам довги наші, як і ми прощаємо довжникам нашим. Не введи нас у спокусу, але визволь нас від злого. (Бо Твоє є Царство, і сила, і слава навіки. Амінь).

Мт. 6:9–13. Екуменічне формулювання 1968 року

Реформатська традиція надає перевагу початковому зверненню «Наш Отче»; православна Традиція додає до останнього речення ще й призивання «Отця, і Сина, і Святого Духа»*.

Інші похвальні пісні та молитви, які є в Біблії (особливо псалми), також використовуються як християнські молитви. У богослуженнях їх співають особливим речитативом або як складені на основі псалмів пісні.

Окрім загальної богослужбової молитви, існують і приватні. У вільних Церквах особливо високо цінується імпровізована молитва, навіть у спільних богослуженнях. Натомість у православних Церквах розуміють приватну молитву як продовження церковної молитви для прослави спасених діл Христа і проголошення Христового царювання.

---

* У деяких протестантів також. — Прим. наук. ред.

Характерним для деяких молитовних форм є повтори: наприклад, католицька молитва на вервиці, де моляться 5 разів «Отче наш» і 5 рядів «Аве, Марія» (див. вище) і щоразу при цьому розважають над одним із Христових таїнств; або молитва серця [так звана «Ісусова молитва». — *Прим. ред.*] у Східній Церкві: «Ісусе, Сину Божий, помилуй мене, грішного», яку промовляють у ритмі вдихання і видихання, щоб тим самим вона могла пройняти наше щоденне життя.

3. Слухання Святого Письма

У всіх богослуженнях лунають слова Святого Письма у формі читання, проповіді, псалмів, гимнів і благословень. Читання на відправах розділів із богослужбового Євангелія й Апостола («перикоп»), а також проповіді відкривають багатство Святого Письма протягом цілого року.

Оскільки переклад завжди включає в себе певне тлумачення, Церкви часто використовують у своїх богослуженнях лише визнані ними переклади Біблії (скажімо, «Біблія Лютера» для Церков — членів Євангелічної Церкви в Німеччині, «Єдиний переклад» для німецькомовних римо-католицьких епархій). Існують також екуменічні переклади (наприклад, Новий Завіт і Псалтир в «Єдиному перекладі»), нерідко сучасною німецькою мовою («Добра Новина»).

Розважання над біблійними текстами є основою різних приватних і публічних форм благочестя (приміром, читання про страсті Христові на Страсному тижні). «Біблійні гуртки» або бесіди про Біблію дають можливість для обміну особистими думками. У широко розповсюджених «Гаслах» (*Losungen*) громад Братства гернгутерів зібрано цитати зі Святого Письма і молитви на щодень. Біблійні вислови щодо Хрещення, конфірмації та вінчання мають супроводити людину протягом усього її життя. Щоденний час тиші для читання Святого Письма (наприклад, згідно з екуменічно опрацьованим «Планом читання Біблії») практикують багато людей як у сім'ях, так і особливо в монастирях і християнських спільнотах.

4. Наслідування Христа у спільноті

Окрім форм наслідування Христа у громадах і сім'ях, уже в ранньому християнстві постали особливі його форми — у віддаленні від світу. З ідеалів убогости, безшлюбности, послуху і з прагнення молитися постійно розвинулись такі форми християнського життя, як анахоретство та монастирські спільноти. У *православних* Церквах кожен монастир дотримується свого власного уставу. У *Римо-Католицькій* Церкві під впливом особистей їхніх засновників постали різні монаші ордени (наприклад, «бенедиктинці») та інші спільноти (наприклад, «єзуїти»), які мають виконувати у Церкві особливі завдання. Оскільки Реформація передусім відкидала у монашестві пізньосередньовічні уявлення про заслуги, в *євангелічних* Церквах змогли розвинулись такі форми спільнот і орденів («комунітети»), які служать Церквам та екуменізму своїми молитвами, духовними пропозиціями і виконанням особливих завдань.

5. Дарування любови іншим

У любові Бога до людей християни знаходять джерело любови одне до одного. Тому вони вважають любов до ближніх (карітас) і служіння тим, які потребують допомоги (дияконія), випробовуванням своєї віри та побожности. З Євангелія (Мт. 25) виводяться сім діл милосердя «для тіла»:

Голодних нагодувати
Спраглих напоїти
Чужих прийняти
Нагих одягнути
Хворих відвідати
Полонених звільнити
Померлих поховати

Сімома ділами милосердя «для душі» вважаються:

Грішника навернути
Невігласа навчити
У сумнівах порадити
Сумного втішити
Кривду терпеливо зносити
Образу серцем прощати
За живих і померлих молитися

Окрім того, що окремі християни можуть зробити для свого безпосереднього оточення, Церкви працюють інституційно: вони утримують такі філантропічні заклади, як лікарні, будинки для сиріт і людей похилого віку, соціальні служби, консультаційні установи, міжнародні благодійні організації. Завдяки співпраці в різних комісіях, прийняттю різних меморандумів та спільних заяв із суспільно-політичних питань вони відповідально виконують своє завдання щодо суспільства і держави.

НЕСТИ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СВІТІ

Церкви, виходячи зі спільної віри та усвідомлюючи свою відповідальність, часто висловлюють спільну думку щодо **супільних викликів**: чи то через зібрання у рамках Соборного процесу за справедливість, мир і захист творіння (див. **Разом на екуменічному шляху**), чи то у спільних заявах.

З багатьох окремих питань Церкви займають спільні позиції. Розбіжності виявляються тоді, коли постають питання щодо (1) обґрунтування норм при конкретному вирішенні проблеми — скажімо, дослідження зародкових стовбурових клітин або соціальної справедливості — та (2) авторитету Церкви в етичній царині, коли вона своєю позицією чи вченням зобов'язує сумління вірних.

1. Що може бути орієнтиром для етичного судження?

Римо-католицька та православна традиції виходять з того, що хоч людська природа й ослаблена гріхом, людина як така може пізнати Бога та Божий лад.

Католицька точка зору: природний моральний закон

«Природний моральний закон» охоплює моральні закони та норми, які закладені згідно з порядком творіння і можуть бути пізнані через «правильний» природний розум.

Природа як провідний принцип

Не мають рації ті, хто заперечує сьогодні, що у людській природі або в об'явленому законі може бути знайдено якийсь інший абсолютний і незмінний принцип, крім того, що виражений у загальному законі любови і пошанування людської гідності.

Декларація Конгрегації з питань віровчення щодо окремих питань сексуальної етики «Persona humana», 1975, п. 42

Природний моральний закон присутній у серці кожної людини і встановлений розумом. Його приписи абсолютні і поширюються на всіх людей. Він виражає гідність особи і становить основу її головних прав та обов'язків.

Катехизм Католицької Церкви, 1993, п. 1956

За римо-католицьким переконанням, якщо людина не визнає природний закон, закладений у творінні, який можна пізнати людським розумом, то вона сама починає винаходити сенс творіння — замість того, щоб прийняти його з рук Творця.

Основні засади «природного закону», що його дано природі людини як особи, мають бути покладені в основу правильного устрою суспільства. Державні закони не можуть їм суперечити.

Основною засадою політичної спільноти є «гідність особи», а *засадничою метою* — «спільне благо». Оскільки особа реалізується в суспільстві через свою вільну дію, з цього випливають такі *засади суспільного устрою*, як «солідарність» і «субсидіярність» (допоміжність).

Оскільки ембріон від самого зачаття є «особою, що заслуговує на повагу», то, згідно з римо-католицьким вченням, ми повинні вважати, що гідність ембріона має бути захищеною і не може бути предметом парламентських дискусій.

Зміст вчення про природний моральний закон все ж не є безперечним, тому його має пояснювати Учительський Уряд Церкви (див. **Як ми віруємо**). Дискутується насамперед те, в якому сенсі тілесна «природа» людини має задавати напрям її діям.

Учительський Уряд, наприклад, розцінює усі дії, які розривають «природний» і «Богом встановлений» зв'язок між сексуальним актом і розмноженням, як недозволені. Під цю категорію підлягають: «штучне» запобігання зачаттю, одностатеве партнерство, а також запліднення поза утробою матері за допомогою технологій, які це уможливають.

Православна точка зору:

творіння у світлі його божественного призначення

Православним Церквам є чужою етична рефлексія, яка була б відокремлена від церковного життя. «Боголюдська природа Церкви уможливує благодатне преображення та очищення світу», в якому християни беруть участь.

...Упала людина зберегла свободу обрати з Божою допомогою правильний шлях. При цьому дотримання богоданих заповідей утвержує життя, а відступ від них неминуче провадить до ущербності і смерті...

Право покликане бути проявом єдиного божественного закону світобудови у соціальній та політичній царинах...

Християнин повинен споглядати світ і суспільство у світлі його кінцевого призначення, в есхатологічному світі Царства Божого.

*Основи соціальної доктрини Російської
Православної Церкви, 2002, тт. IV 1; IV 2; I 3*

У сфері «закону творіння» православні Церкви займають такі самі позиції, що й Римо-Католицька Церква (відкритість подружжя до продовження роду; розцінювання абортів як вбивства; відкидання невідповідних до творіння способів розмноження та використання ембріона; засудження гомосексуальних стосунків). Заклик до участі в есхатологічному очищенні та преображенні світу (див. **У що ми віруємо**) надає православній етиці аскетичних рис. Чесноти відіграють у православ'ї важливу роль.

Евангелічна позиція: Святе Письмо і розумовий аргумент

Евангелічна етика, що ґрунтується на її власному розумінні гріха, стримано ставиться до пізнання етичних норм, виходячи з питомого для творіння Божого устрою. Тому Біблія має тут вагоміше значення для етичного пізнання. Проте вона не подає позачасових норм, а показує приклади того, як віруючі у світлі Христового об'явлення можуть відкривати для себе етичні норми за певних ситуацій.

Критерієм того, що може мати вартість заповіді, є сила визвольної Божої любови, об'явлена у Христі. Ця сила любови вимагає від людського розуму шукати таких розв'язок проблем чи питань, які були б справедливими щодо людини, а не наголошувати на позачасовому пізнанні буття.

Ідея природного права може запобігти абсолютному релятивізму чи державній сваволі. Однак евангелічна етика не зосереджується на законах природи (або інакше — на законах творіння), що на них мали б орієнтуватись державні закони. Вона вважає завданням державного устрою сприяння відповідальному співжиттю людей у справедливості та свободі.

Розум відповідає також і за норми

Святе Письмо не містить жодних вказівок на позачасовий і загальноприйнятний суспільний устрій. Християни як діяльні члени суспільства завжди стоятимуть перед потребою прийняття рішень, коли вони вочевидь зможуть поклатися «лише» на власний розум і досвід. Однак на основі здійсненого примирення світу з Богом, яке сталося в Ісусі Христі, на них поширюється наказ Христа влаштовувати своє життя як людям, примиреним зі своїми ближніми. Це також включає в себе завдання спільно шукати умови для справедливого порядку співжиття людей у певних реаліях. Результати такого спільного пошуку Церква передаватиме суспільству у формі добросовісної та розумної аргументації.

*Меморандум Євангелічної Церкви в Німеччині
«Завдання і межі висловлення церковної думки
щодо суспільних питань», 1970, п. 12*

Проте в євангелічних Церквах існують різні підходи до трактування Святого Письма, розбіжності у тлумаченні біблійних заповідей та оцінюванні науково-гуманітарних і медичних досягнень. Тому й не мають ці Церкви одностайної позиції щодо питань преімплантативної діагностики, дослідження ембріональних стовбурових клітин або щодо церковного благословення гомосексуальних пар.

2. Церкви прагнуть сприяти формуванню сумління

Відповідно до *римо-католицького* розуміння, Учительський Уряд Церкви може навчати не лише в царині «віри,» а й у справах «моралі»; і цього його вчення також «слід обов'язково дотримуватись».

Учительський Уряд і сумління

Учительський Уряд має завдання виносити судження, які зобов'язуватимуть сумління віруючих, про те, чи відповідають вимогам віри певні дії, чи суперечать їм за природою своєї внутрішньої скверни.

*Інструкція Конгрегації з питань віровчення
про церковне покликання богословів, 1990, п. 16*

Учительський Уряд вимагає послуху — «не так через представлені аргументи, як через світло Святого Духа, яким особливо наділені пастирі Церкви при викладенні істини» (енцикліка *Humane Vitae*, 1968, п. 28).

Об'єктивна суперечність між сумлінням окремих християн і Учительським Урядом є в принципі неприпустимою, «бо Учительський Уряд не доносить сумлінню чужі йому правди, а вказує йому на ті правди, що їх воно повинно вже мати» (енцикліка *Veritatis splendor*, 1993, п. 64).

За *євангелічним* розумінням, Церква повинна мати причетність до формування сумління, але не може зв'язувати сумління окремих людей. Не формальний авторитет, а вагомість аргументів вирішує питання про цінність церковної позиції. Сумління не можна примушувати, а треба надавати йому аргументи, з якими воно буде згодне.

Відповідність Святому Письму й обговорюваній проблемі як критерій

Вирішальним для того, щоб те чи інше висловлювання можна було визнати церковним, є його відповідність, по-перше, Святому Письму і, по-друге, самій суті справи чи обговорюваній проблемі. Ця відповідність має бути доведена в ході справи...

Коли доходить до суперечок щодо відповідності певних церковних висловлювань Святому Письму й обговорюваній проблемі, то аргументоване заперечення не є християнською позицією, але тим більше воно необхідне і плідне, чим переконливіше нагадує Церкві про її справжнє завдання і чим вільніше воно, зі свого боку, від популярних помилок.

*Меморандум Євангелічної Церкви в Німеччині
«Завдання і межі висловлення церковної думки
щодо суспільних питань», пп. 32. 41*

РАЗОМ НА ЕКУМЕНІЧНОМУ ШЛЯХУ

Екуменічна співпраця між Церквами в Німеччині сьогодні ґрунтується на спільному прагненні до єдності і на переконанні Церков у тому, що їхня віра в спасенне діяння Боже в Ісусі Христі більше об'єднує їх, ніж розділяє. У *структурному плані* така співпраця відбувається на усіх церковних рівнях. Вона може бути двосторонньою — наприклад, від церковної верхівки до місцевих громад, від богословських факультетів до численної мережі церковних організацій, об'єднань і рухів. Також вона може бути багатосторонньою, прикладом чого на національному рівні (в Німеччині) є згадана вже Робоча спільнота християнських Церков, на європейському рівні — Леєнберзька церковна унія або Конференція європейських Церков, на світовому рівні — Всесвітня Рада Церков. Що ж стосується *змісту* співпраці, то вона спрямована насамперед до такої центральної мети, як пошук дедалі більшої єдності у вірі та богослужбово-му житті, до спільного свідчення і служіння у світі.

Регулярна екуменічна співпраця у Німеччині розпочалась із виникненням сучасного екуменічного руху в кінці XIX — на початку XX ст. і посилилась після заснування в 1948 р. ВРЦ та РСХЦ. Однак свого сьогоденішнього вигляду як провідної перспективи церковної діяльності екуменічна співпраця в Німеччині вперше набрала завдяки відкритості Римо-Католицької Церкви до екуменізму, що було проголошено на Другому Ватиканському Соборі (після 1965 року). Для багатьох християн Німеччини екуменізм асоціюється насамперед із прагненням до євангелічно-католицького порозуміння, бо у жодній іншій державі так багато людей не переживали на власному досвіді конфесійну різницю між протестантами і католиками, й так довго та інтенсивно. Проте одночасно було поглиблено спільність у самому середовищі євангелічних Церков, а також досягнуто певного екуменічного прориву в діалозі з Церквами, представленими у РСХЦ.

1. Більше єдності у вірі та богослуженні

У своїх екуменічних діалогах Церкви намагаються прояснити основні богословські питання церковної та євхаристійної єдності, які донині розділяли Церкви. В останні десятиліття тут досягнуто деяких успіхів.

Для *євангелічних* Церков найважливішою екуменічною угодою є підписаний усіма Церквами — членами Євангелічної Церкви в Німеччині *Леєнберзький конкордат (1973)*, який установлює повну церковну єдність між лютеранськими, реформатськими та об'єднаними Церквами Європи й частково Південної Америки. Після того як до Леєнберзької церковної унії приєдналися в 1997 році *сім європейських методистських Церков чи центральних конференцій*), до неї сьогодні входить 104 Церкви.

Церковна єдність

Церковна єдність у розумінні цього Конкордату означає, що Церкви різних віросповідань на основі досягнутої згоди у розумінні Євангелія визнають взаємне спілкування у Слові й таїнствах, а також прагнуть до якнайбільшої єдності у свідченні та служінні світові.

Леєнберзький конкордат, п. 29

1987 року Євангелічна Церква в Німеччині й німецька *Євангелічно-Методистська* Церква проголосили повну церковну єдність із *вільними Церквами*. 1996 року *Робоча спільнота менонітських громад у Німеччині* та Об'єднана Євангелічно-Лютеранська Церква Німеччини (ОЄЛЦН) досягли домовленості про обопільну євхаристійну гостинність, яка є дійсною також і для всієї ЄЦН.

1985 року Євангелічна Церква в Німеччині домовилась зі *Старокатолицькою Церквою* в Німеччині щодо взаємного запрошення до Євхаристії.

У *Майсенській декларації* 1988 року ЄЦН і тодішній Союз Євангелічних Церков у Німецькій Демократичній Республіці домовилися з *Англіканською Церквою* про обопільне визнання одна одної Церквою і про запрошення до участі в Євхаристії.

Крім того, Євангелічна Церква в Німеччині вже десятки років провадить богословські діалоги й консультації з *православними і дохалкедонськими** Церквами. Починаючи з 1994 року внутрішньоправославний екуменічний діалог координує Спільна Комісія Православних Церков у Німеччині (КПЦН). 2002 року вона разом з ЄЦН прийняла спільні рішення про душпастирську опіку євангелічно-православних подружжів.

Душпастирська опіка євангелічно-православних подружжів і сімей

Православні й євангелічні Церкви поки що не перебувають у повній церковній єдності. Проте вони у різний спосіб між собою об'єднані і намагаються, де це можливо, діяти спільно. Особливо це стосується питання подружжів, які складаються з євангелічних і православних християн і християнок. Сьогодні обидві Церкви в Німеччині не вважають належність членів подружжя до різних конфесій засадничою перешкодою для укладання церковного шлюбу. Тут поважають бажання наречених укласти шлюб із партнером, який належить до іншої християнської Церкви. Наші Церкви також не наполягають на тому, щоб один із членів подружжя переходив до Церкви іншого. [...].

Вже під час навчання, яке провадиться перед укладанням шлюбу, наречені вирішують, в якій Церкві мають бути охрещені їхні діти. Традиції обидвох Церков визнають хрещення дітей. Наші Церкви однаково не ставлять під сумнів дійсність хрещення. Проте через хрещення дитина приймається до певної Церкви і певної місцевої громади. Тому подружжя, спільно порадившись, має вирішувати це питання у взаємній повазі до тої чи іншої церковної традиції.

Шлюб між євангелічними і православними християнами і християнками, 2002

В екуменічному діалозі між ЄЦН і *римо-католицькою Німецькою Єпископською Конференцією* (НЄК) досягнуто згоди, яка полегшує проведення екуменічних богослужень, укладання шлюбів і створення сімей між людьми, які належать до різних конфесій, а також прояснено багато інших практичних питань. Зокрема, відбулось далекоюсьжне порозуміння щодо спільного

---

* Цей термін стосується т. зв. «орієнтальних» Церков. — *Прим. наук. ред.*

тексту молитви «Отче наш», Символу віри давньої Церкви (див. **У що ми віруємо**), а також більше сотні спільних церковних пісень. Обов'язковий для німецькомовних єпархій «Єдиний переклад» Святого Письма, завдяки участі євангелічної сторони у перекладацькій праці над текстами Нового Завіту і Псалтиря, привів до створення тексту, який з 1979 року видається обома Церквами як «єкуменічний переклад». Окрім домовленостей про звершення таїнств та інших офіційних актів (хрещення, вінчання, благословення) між окремими євангелічними земельними Церквами і католицькими дієцезіями в Німеччині, 1995 року на рівні ЄЦН і НЕК було опрацьовано требник для **спільного здійснення церковного вінчання**.

2. Євангелічно-католицьку єдність зробити видимою

Окрім папських і марійських догматів, Католицьку та Євангелічну Церкви все ще розділяє різне розуміння Церкви і таїнств (див. **Церква та її служіння**), що своєю чергою впливає на такі важливі питання єкуменічної практики, як євхаристійна єдність, спільні недільні богослуження або укладання міжконфесійних шлюбів. Найважливіший, мабуть, до цих пір німецький євангелічно-католицький діалогічний документ **Lehrverurteilungen — kirchentrennend?** («Засудження віровчень — роз'єднують Церкви?») (1986) про виправдання, таїнства та церковне урядування засвідчив, що без богословського вирішення давніх спірних питань, щодо яких тривають дискусії ще з XVI ст., неможливо зрушити з місця розв'язання згаданих єкуменічних проблем. Спільна єкуменічна комісія (СЕК), яка працювала в 1981-1986 роках, у висновкові свого дослідження констатувала:

Старі засудження віровчень не відповідають нинішній ситуації

Спільна єкуменічна комісія звертається до проводу тих Церков, яких це стосується, з проханням про обов'язкове роз'яснення того, що засудження XVI ст. не стосуються сьогоденних партнерів у тих випадках, коли їхні вчення не керуються помилкою, яка прагнула відвернути відповідне засудження.

Майже всі синоди Церков — членів Євангелічної Церкви в Німеччині погодилися з цією заявою в 1994 році за умови, що представлена вище позиція є офіційною позицією Римо-Католицької Церкви. У своїй відповіді НЄК зіслалася на компетенцію Риму приймати рішення, що стосуються питань віровчення; однак рішення з цього питання досі немає.

Численні досягнення євангелічно-католицького діалогу, які стосуються питань, що роз'єднують обидві Церкви, до сьогодні (за винятком лише одного документа) не прийняті широкими колами ні Євангелічної, ні Католицької Церков. Вперше результат двостороннього діалогу на світовому рівні отримав підтвердження обох Церков 31 жовтня 1999 р. в Аугсбурзі, коли було прийнято **Спільну декларацію щодо вчення про виправдання** між Всесвітньою лютеранською федерацією і Папською Радою у справах єдності християн. Цьому передували майже 30-річне обговорення і напружені дискусії, які відбувались переважно в Німеччині. Але представлений у «Спільній декларації» консенсус є не згодою щодо розуміння Церкви, таїнств і церковного урядування, а згодою «щодо основних правд вчення про виправдання», тобто щодо головних положень віри в Божу спасенну дію у Христі.

Надійна основа для подальших роз'яснень

Наша згода щодо основних правд вчення про виправдання має бути виражена й перевірена в житті і вченні Церков. З огляду на це, все ще залишаються питання різного ступеня важливості, які потребують подальшого з'ясування: вони стосуються співвідношення між Божим Словом і церковною доктриною, а також вчення про Церкву, авторитет і єдність у ній, церковного служіння й таїнств і, нарешті, співвідношення між виправданням і соціальною етикою. Ми переконані, що консенсус, якого ми досягли, дає надійну основу для подальших з'ясувань. Лютеранські Церкви та Римо-Католицька Церква будуть і далі прагнути до поглиблення порозуміння й до того, щоб воно принесло плоди в церковному вченні та церковному житті.

Спільна декларація щодо вчення про виправдання, п. 43

Екуменічний діалог обтяжений також і тим, що Церкви не однакові в тому, якої саме єдності вони прагнуть.

Римо-католицька позиція полягає в тому, що єдність має бути відновлена на основі спільного розуміння Слова, таїнств та ієрархічно структурованого церковного служіння. Ця єдність була засадничо збережена у Римо-Католицькій Церкві.

З *євангелічної точки зору*, єдність має проявитися у церковному спілкуванні організаційно самостійних Церков на основі спільного розуміння Слова і таїнств.

Православна позиція полягає в тому, що церковна єдність є євхаристійною єдністю помісних Церков за прикладом давньої Церкви.

Щодо подружжів, у яких партнери належать до різних конфесій, католицька сторона в 70-х роках розробила низку пасторальних і правових постанов, які полегшують створення таких «змішаних подружжів» і церковне вінчання. У Німеччині щорічно укладається близько 26 % міжконфесійних шлюбів. Основними екуменічними вимогами при цьому є скасування усіх приписів і заборон щодо змішаного подружжя та визнання рішень обох партнерів, прийнятих за голосом їхнього сумління, про церковне вінчання й виховання дітей.

3. Більше єдності у свідченні та служінні

Церкви прагнуть дедалі більшої єдності у свідченні та служінні, аби попри ті чинники, які розділяють їх, вони могли формулювати те, що є спільним у їхній вірі, й разом краще доносити Євангеліє до людей у секуляризованому суспільстві.

Робоча спільнота християнських Церков, мережа екуменічних організацій, Соборний процес

Найважливішим органом *багатостороннього* екуменізму в Німеччині є *РСХЦ*, заснована в 1948 р. Сьогодні до неї належать: ЄЦН, НЄК, Православні та вільні Церкви, Старокатолицька Церква — всього 16 повноважних членів, чотири з гостьовим статусом і три постійні спостерігачі. Робота координується загальними зборами і правлінням, а також *Центральним екуменічним*

комітетом у Франкфурті й Німецькою екуменічною студійною комісією (НЕСК). РСХЦ, проводячи богословські обговорення (наприклад, питань про хрещення, Євхаристію, сповідання віри, церковне урядування), намагається заохочувати до міжцерковних взаємин, розробляти спільні рекомендації (наприклад, щодо місії, прозелітизму, викладання релігії в школі) та виступати з публічними заявами (зокрема, з питань надання політичного притулку біженцям або роботи для заробітчани-емігрантів, захисту життя). Проте через інтенсивну двосторонню співпрацю обидвох великих Церков Німеччини (див. нижче) іноді виникає враження, особливо у випадку публічних заяв, немовби екуменізм у Німеччині розвивається поза РСХЦ.

На рівні федеральних земель екуменічну роботу провадять 15 регіональних організацій РСХЦ. На місцевому рівні було створено численні екуменічні робочі спільноти, зокрема екуменічні парохіяльні ради. У багатьох громадах міцно вкорінилася традиція брати участь у таких екуменічних молитовних зустрічах світового рівня, як **Молитовний тиждень за єдність християн**, **Молитовний тиждень євангелічного альянсу** та **Всесвітній день молитви жінок**. Діяльність РСХЦ підтримують церковні об'єднання та організації, які працюють у царині дияконії, просвітництва, місіонерства та допомоги країнам, що розвиваються. Багато років працюють разом над спільними проектами добротинні організації: *Хліб для світу* (євангелічна) і *Misereor* (католицька). Екуменічно орієнтованими є також *Дияконічна організація* [das Diakonische Werk] ЄЦН та *Євангелічна місіонерська організація* [das Evangelische Missionswerk]. Окрім того, було створено — особливо в 70—80-х роках — безліч базових груп і акцій для підтримки **Соборного процесу за справедливість, мир і захист творіння**.

Започаткований 1983 року на Генеральній асамблеї Всесвітньої Ради Церков у Ванкувері «Соборний процес», у якому бере участь і Римо-Католицька Церква (особливо на національних та європейському рівнях), належить до найпомітніших і гідних уваги ініціатив сучасного екуменічного руху. Окрім надання важливого імпульсу для розвитку соціальної та екологічної відповідальності християн, «Соборний процес» зробив вагомий внесок і у підготовку та суспільне сприйняття політичного

перевороту 1989 року, передусім своїми асамблеями у Дрездені та Магдебурзі (1988 та 1989), своїми форумами у Кенігштайні та Штуттгарті (1988), Німецькою екуменічною асамблеєю в Ерфурті (1996), а також Європейськими екуменічними асамблеями у Базелі та Граці (1989 та 1997).

Конференція європейських Церков, Всесвітня Рада Церков

На **європейському** рівні цю роботу продовжує заснована 1959 року КЕЦ, до якої належать 118 європейських православних, англіканських, старокатолицьких і євангелічних Церков і яка має свій осідок у Женеві. Від дня свого заснування КЕЦ бачить своє завдання у зведенні мостів між Церквами у всіх частинах Європи. Разом з Радою європейських Єпископських Конференцій вона розробила і урочисто підписала 22 квітня 2001 року у Страсбурзі **Екуменічну Хартію** (*Charta Oecumenica*), що містить провідні напрями зростання співпраці між Церквами Європи й описує засадничі екуменічні завдання та обов'язки.

Екуменічна Хартія 2001

Найважливіше завдання Церков Європи полягає у спільному проповідуванні Євангелія словом і ділом для спасіння усіх людей. В умовах відсутності всіляких орієнтирів, відчуження від християнських цінностей, але водночас і всіляких пошуків сенсу життя, християни і християнки покликані свідчити про свою віру (п. II, 2).

На всесвітньому рівні праця РСХЦ і КЕЦ поєднується з працею ВРЦ, яка також має свій осідок у Женеві й охоплює сьогодні 342 Церкви та церковні організації усіх великих церковних відгалужень, за винятком Римо-Католицької Церкви. ВРЦ об'єднує в собі три великі напрями екуменічного руху ХХ ст.: місіонерський рух, рух за практичне християнство та рух за віру і церковний устрій.

До найважливіших досягнень багатоконфесійного богословського діалогу між Православною, Католицькою, Англіканською та Євангелічною Церквами належать «Декларації про консенсус щодо хрещення, Євхаристії та церковного урядування» (так звані **Лімські декларації**), прийняті Комісією ВРЦ у

справах віри і церковного устрою 1982 року в м. Ліма (Перу). Цим було завершено майже 50-річні богословські діалоги.

Євангелічна Церква в Німеччині та католицька Німецька Єпископська Конференція

На *двосторонньому* рівні обидві великі Церкви Німеччини прийняли низку спільних публічних заяв щодо засадничих питань життя Церкви та суспільства. Це, зокрема, заяви стосовно пастирського окормлення міжконфесійних подружжів (1971–1985), з таких тем, як «Засадничі цінності і Божі заповіді» (1979), «Наша відповідальність за неділю» (1988), «Бог — товариш у житті» (1989) та «Про економічне й соціальне становище в Німеччині» (1997), а також із питання про переривання вагітності, біоетику, безробіття, біженців тощо. Важливим органом для вирішення всіх питань церковної співпраці у сферах громадськості, освіти, соціальної та пасторальної опіки є група «Контактний діалог» (*Kontaktgesprächskreis*) між ЄЦН і НЄК, члени якої з 1966 р. зустрічаються двічі на рік.

Велику увагу викликав так званий **Параграф про релігію в Європейському Союзі**, що з'явився завдяки особливій ініціативі ЄЦН та НЄК, згідно з яким уперше у правовому документі Європейського Союзу визнано статус Церков:

Параграф про релігію в Європейському Союзі

Європейський Союз поважає статус, що його мають Церкви та релігійні організації чи громади у державах — членах ЕС згідно з внутрішньодержавними правовими приписами, і не обмежує його. Європейський Союз так само поважає статус світоглядних спільнот.

Підсумковий акт Амстердамської угоди ЕС, 1997

ДОДАТКИ

Додаток 1

Релігійні спільноти (Дані на 31.12.2000)

Римо-Католицька Церква Німеччини нараховує 26,8 млн. членів, що відповідає 32,6 % усього населення. У 2000 році кількість нових членів склала 12 013 осіб (-3,9 %); про свій вихід із Церкви заявили 129 496 осіб (-1,2 %). Доходи від церковного податку склали у 2000 році 4,7 млрд. євро (в 1999 р. — 4,55 млрд. євро).

Євангелічна Церква в Німеччині нараховує 26,6 млн. членів, що відповідає 32,4 % усього населення. У 2000 році кількість нових членів склала 61 497 осіб (+1,6 %); про свій вихід із Церкви заявили 188 577 осіб (-1,2 %). Доходи від церковного податку склали у 2000 році 4,38 млрд. євро (в 1999 р. — 4,19 млрд. євро).

Прихильники інших релігій, християнськи орієнтованих громад, вільних релігійних та світоглядних спільнот, а також ті, що не належать до них і без даних про релігійну приналежність, становлять близько 26 %.

Релігійна спільнота	Кількість членів	Структура	Священнослужителі
Римо-Католицька Церква	26 817 342	7 архидієцезій, 20 єпархій, 13 214 спільнот	17 129 священників, з них 14 889 біле духовенство, 2 240 монахи
Євангелічна Церква в Німеччині	26 614 000	24 земельні Церкви, 6 896 спільнот	23 540 пасторів (чоловіків та жінок)
Грецька Православна Церква	450 000	58 спільнот	1 метрополит, 4 єпископи, 70 священників
Румунська Православна Церква	300 000	26 спільнот	1 метрополит, 22 священники
Сербська Православна Церква	250 000	29 спільнот	1 єпископ, 33 священники
Інші Православні Церкви	220 000	114 спільнот	3 (архи-) єпископи, 36 священників
Старокатолицька Церква	25 000	5 деканатів, 120 парохій	1 єпископ, 93 священники (чоловіки та жінки)
Баптисти	87 349	900 спільнот	565 пасторів (чоловіків та жінок)
Методисти	63 460	10 районів (Distrikte), 551 спільнота	1 єпископ, 367 пасторів (чоловіків та жінок)
Самостійна Євангелічно-Лютеранська Церква	40 000	4 адміністративні райони, 200 спільнот	150 священників
Адвентисти Сьомого Дня	35 599	2 об'єднання, 569 спільнот	310 пасторів

Союз Вільних Євангелічних Спільнот	38 000	400 спільнот	1 президент, 350 пасторів
Апостольство Ісуса Христа	11 500	7 церковно-адміністративних одиниць, 141 спільнота	36 старійшин, 192 священники
Меноніти	6200	52 спільноти	34 пастори (чоловіки та жінки)
Братство гернгутерів (Herrnhuter Brüdergemeinde)	7200	20 спільнот	35 пасторів (чоловіків та жінок)
Старореформати (Altreformierte)	6900	13 спільнот	15 пасторів
Мюльгаймське Об'єднання Вільних Євангелічних Спільнот	2900	50 спільнот	32 пастори
Армія спасіння	2000	4 дивізії, 48 корпусів	176 офіцерів (чоловіків та жінок)
Квакери	335	7 районів	
Євреї	100 000	84 спільноти	32 рабини
Мусульмани	3 447 000	2380 спільнот	1250 штатних годжів / імамів, 1000 годжів / імамів за сумісництвом
Сунніти	2 792 000		
Шіїти	655 000		
з них Алевіти	400 000		
Німецькі мусульмани	630 000		

Основні засади євангелічної федерації

1. *Євангелічна федерація являє собою конфесійну робочу організацію Євангелічної Церкви в Німеччині з екуменічними зобов'язаннями.*

Наша мета — розгляд конфесійних, екуменічних і світоглядних течій сучасності та обговорення їх з євангелічної точки зору. Ми хочемо бути євангелічними та екуменічними.

Євангелічний складник

2. *Євангелічна свідомість: Ми орієнтуємося на Євангеліє як на основу і масштаб нашої праці.*

Бути «євангеликами» означає сповідувати Євангеліє Ісуса Христа згідно зі Святим Письмом. У тому числі ми усвідомлюємо та визнаємо Євангеліє і в інших конфесій. Ґрунтуючись на досягненнях Реформації, Євангелічна федерація прагне показати значущість Євангелія для Церкви та суспільства. Ми прислухаємося до нього як до заклику до покаяння та оновлення і самокритично питаємо себе, чи відповідає наше вчення і наше життя цій Добрій Новині.

3. *Євангелічна свобода: Наше сумління зв'язане лише Словом Божим і більше жодною інстанцією.*

Ми орієтуємося на засади Реформації: «лише Христос», «лише благодать», «лише віра», «лише Святе Письмо» — і виводимо з них таке розуміння Церкви, яке підкреслює загальне священство віруючих і є відкритим для різних форм церковного устрою. Відповідальність за вчення та образ Церкви мають поділяти між собою якомога більше окремих християн і християнських громад.

Ми критично полемізуємо з сектами і відокремленими релігійними спільнотами. Ми заявляємо про незгоду з тими ідеологіями, які претендують на абсолютне панування, зловживають надією і призводять до нелюдяности.

4. *Євангелічна єдність: Ми вбачаємо першочергове завдання в єдності протестантизму.*

Ми схвалюємо розмаїття Церков Реформації, яке ґрунтується на євангелічній свободі, але не можемо змиритися з їхнім сучасним паралельним співіснуванням. Ми вважаємо, що євангелічні Церкви мають дійти повного взаємовизнання на засаді спільного розуміння Євангелія. Наша мета не полягає у створенні єдиної організації чи союзу. Однак має бути здійснено «єдність свідчення та служіння» євангелічних Церков Європи в синодальній структурі, домовленість про яку було досягнуто 1973 року в «Леєнберзькому конкордаті». Ми перебуваємо в єдності з євангелічними Церквами-меншинами в Європі й виступаємо за церковну єдність з євангелічними вільними Церквами та Англіканською Церквою.

Євангелічна федерація бере участь в актуальній внутрішньо-церковній полеміці й прагне внести в неї ясність шляхом спільної богословської праці на різних рівнях церковного життя.

Екуменічний складник

5. *Екуменічне вчення про конфесії: Ми прагнемо до порозуміння між Церквами через поліпшення взаємного пізнання та знайомство.*

Бути «єкуменічним» означає прагнути до єдности християн. Ми визнаємо розмаїття досвіду віри в інших Церквах і вважаємо його збагаченням для нас.

Однак між Католицькою, Православними та Євангелічними Церквами все ще існують суперечності у вченні та культурі, які підтримують поділ між ними. Сьогодні fronti

боротьби думок і вір часто проходять через усі конфесії. Тут ми прагнемо навчитися бачити різницю між легітимним розмаїттям і небіблійною фальсифікацією Євангелія. Тому ми заохочуємо конфесійні та екуменічні дослідження, партнерські зустрічі між християнами різних конфесій та екуменічне виховання в родині, громаді й на уроках релігії. Екуменізм перетворює Церкви у спільноти, що готові вчитися.

6. *Екуменічна відповідальність за мир: Ми хочемо, щоб християни діяли спільно скрізь, де це можливо.*

Спільне слухання Слова Божого і молитва — це серце екуменізму. З них випливає спільна відповідальність християн і Церков щодо викликів секулярного суспільства. З християнами інших конфесій нас об'єднує прагнення до справедливості і примирення, людської гідності й миру. Спільні проповідування та діяльність часто привертають більшу увагу до Євангелія, ніж конфесійна замкнутість.

У прийнятті тих етичних і політичних рішень, коли послух волі Божій видається спірним і навіть виникають відокремлені угруповання, ми розвиваємо екуменічну культуру спору, в якій пошановується будь-яке переконання, що ґрунтується на Слові Божому, а діяльність, що вважається неправильною, не піддається відразу й безоглядно осудові як неправильне вчення.

7. *Екуменічна свобода: Ми працюємо для зростання єдності християн і Церков.*

Мету екуменічного діалогу ми вбачаємо у примиренних відмінностях Православних, Католицької та Євангелічних Церков, а не в адміністративній єдності чи в єдиній світовій Церкві. Ми в міру своїх сил підтримуємо екуменічну співпрацю місцевих громад, Робочої спільноти християнських Церков у Німеччині, Конференції європейських Церков та Всесвітньої Ради Церков. У євангелічно-католицькому екуменічному діалозі ми схвалюємо єдність із папою Римським, але не підлягання йому.

Взаємне визнання Церков має виражатися у спільних богослуженнях, у спільному свідченні та служінні у світі. Ми протиставляємося нерозумінню, передсудам і тим церковним законам, які утруднюють або забороняють екуменічну єдність у родинях, богослуженнях та церковній праці у світі.

Ми виступаємо за реалістичну й наполегливу екуменічну роботу, що цурається як утопічного ентузіазму, так і песимізму, який паралізує волю.

(Рішення, прийняті Центральним комітетом Євангелічної федерації на спільному зібранні в Кайзерслаутерні 22 вересня 1993 року)

ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
вул. І. Свенціцького, 17, 79011 Львів
факс: (032) 2409496
e-mail: ucupress@ucu.edu.ua
www.press.ucu.edu.ua
Свідоцтво про реєстрацію ДК 1657 від 20.01.2004

Друк:
Поліграфічний центр Видавництва
Національного університету «Львівська Політехніка»
вул. Ф. Колесси, 2 79000 Львів

Printed in Ukraine